

АТОНСКИ БЕСЕДИ

**Отговори на атонския
Старец Иосиф Ватопедски
на въпроси на поклоници
Старецът Иосиф Ватопедски**

АТОНСКИ БЕСЕДИ: Отговори на атонския Старец Иосиф Ватопедски на въпроси на поклоници

Старецът Иосиф Ватопедски

Славянобългарски манастир "Св. Вмчк Георги Зограф"©, Света Гора, Атон, 2005 г.

От автора	1
Предисловие	2
СЪТВОРЕНИЕТО И ПАДЕНИЕТО НА ЧОВЕКА	4
1. Защо Бог е сътворил света и човека?	4
2. Какъв е бил животът на човека в рая?	4
3. Каква е причината за падението на човека?	4
4. Защо била дадена заповед на първите хора?	5
5. Защо, като е знаел, че Адам ще падне, Бог не му е попречил?	5
6. Какво представлява прародителският грях и какви са последствията от него?	6
7. Свойства и сили на човешката душа	7
8. Какво значи да се съзерцава Богът?	7
9. Кой е дяволът и как действа?	7
10. Какво е Божия правда и в какво се състои тя?	9
11. Какво е Божий промисъл и как се проявява в нашия живот?	10
СТРАСТИТЕ - БОЛЕСТИ НА ДУШАТА	12
1. Какво са страстите?	12
2. Какво са удоволствията или наслажденията и кои от тях са позволени и кои – не?	12
3. Какво са добро и зло и кога действат?	13
4. Как става така, че на едно място Господ казва не съдете, а на друго – с праведен съд съдете?	14
5. Как може да се излекува слабохарактерният човек, който лесно изпада в осъждане?	14
6. Какво е безчувствие според учението на отците на църквата?	15
7. Доколко е вреден гневът и кои са причините, които го предизвикват?	15
8. Какво е клевета и защо трябва да я понасяме?	16
МОНАШЕСКИЯТ ЖИВОТ	18
1. Какво значи да си монах и от какво може да се заключи, че монашеският живот ти подхожда?	18
2. Какъв трябва да бъде истинският послушник?	19
3. Какво е отричане от света?	20
4. Какво представляват помислите, от какво възникват, как действат на човека и как да се борим с тях? Възможно ли е те някога да се прекратят?	20
5. Какво е невидима бран?	21
6. В какво се състои вътрешната бран на монасите?	21
7. Каква е разликата между монашеската бран и бранта на живеещите в света?	22
8. Какво означава чистота на сърцето и как да се достигне тя?	22
9. Какво представляват изкушенията и каква е тяхната цел?	23
10. Какво представлява духовното ръководство?	24
11. Как истинските монаси преживяват Божествените видения?	25
12. Какво представляват пророчествата и защо времето в тях не се указва ясно?	25
13. Какво е безгрижие и как да се борим с него?	27
14. Какво е безстрастие и можем ли да го достигнем, ако пожелаем?	28
15. Какво е Божия благодат и може ли тя да бъде описана?	28
ПЪТЯТ НА ПОКАЯНИЕТО	29
1. Какво е кръщение и защо се кръщаваме?	29
2. Къде води човека истинското покаяние?	29
3. Практически средства, които съдействат на покаянието и водят към него	30
4. За какво е нужна изповедта?	31
5. Какво е плач и каква е ползата от него за вярващия?	32
6. Какво е вяра?	33
7. Каква е връзката между мъжеството и вярата?	34
8. Какво представлява молитвата, каква трябва да бъде тя и какви са плодовете ѝ?	35
9. Какво представлява умната молитва, защо се нарича така и как да я придобием?	36
10. Какво е похвална дързост?	37
11. Как човек узнава волята Божия?	38
12. Какви са качествата на благоразумния човек?	39

13. Защо Божията благодат понякога чука на вратата на безразлични и небрежни към нея хора?	39
14. Какво е Христова простота?	39
15. Какво е смирение?	40
16. Как може да се достигне смирението?	41
17. Какво представлява кротостта и каква е тази "земя", която ще наследят "кротките"?	41
18. Що е милосърдие и в какво се състои то?	42
19. Какво значение има нестроението в духовния живот?	43
20. Защо светиите, Божиите приятели, биват гонени и се радват в гоненията?	44
Послеслов	45

От автора

Духовният авторитет на Атон е безспорен и се обяснява както с това, че много монаси, подвизавайки се тук *тайно*, са достигнали святост, така и с това, че Покровителката на Света Гора, Пресвета Богородица, в изобилие излива благодатта си на своя свят жребий.

Притокът на многочислени поклонници на Атон в последно време, а така също и повишеният им интерес към духовния живот, свидетелстват за духовно възраждане, което се извършва в нашето безплодно в духовно отношение време - характеризиращо се с господството на неудържим материализъм и безразсъдно потребителство.

Движени от благочестие, много братя, миряни и монаси предлагат на моето окаянство своите недоумения, въпроси и проблеми. И тъй като много възлюбени в Господа посетители задават общо взето едни и същи въпроси, и проблемите им представляват интерес за много хора, реших сега, намирайки се *в залеза на живота*, да събера в една книга всички тези недоумения и проблеми заедно с отговорите им - с надеждата, че с това братята ще получат помощ.

Всички въпроси, които засягат несвързани помежду си теми, съм подредил според съдържанието им в отделни раздели. Сред тях има и прости, и по-сложни въпроси, но аз отговарям на всички, защото всички те занимават братята.

Ясно е, че някои братя не знаят основните истини на вярата, и *нашият противник - дяволът*, възползвайки се от това невежество, сее неверие, нерадение, отчаяние и униние.

С настоящото издание се надяваме да окажем помощ на всички, които се подвизават с *добрия подвиг*, а който намери нещо полезно за себе си, нека се помоли и за моето окаянство.

Старецът Иосиф Ватопедски

Предисловие

Мълчанието, явявайки се норма на живот на монасите, ги опазва от невъздържани и дръзки разговори, от осъждане на ближния и от злословие, което е смърт за душата, избавя ги от свади и спорове и съхранява необходимия за вътрешното вглъбяване мир. Мълчанието е плод на безмълвието на вътрешното състояние, от което се ражда духовното слово.

Кога се позволява на монаха да мълчи или да говори? Авва Пимен решава този проблем с разсъждение. Един брат го попитал: “Кое е по-добре, да се говори или да се мълчи?”. Старецът му отговорил: “Този, който говори заради Бога, постъпва добре, както и този, който мълчи заради Бога”. Мълчанието е само средство, а не цел, затова, когато някой иска да приближи Бог до себе си, е полезно или да мълчи, или да говори за Него.

Ветераните и многоопитните подвижници на духа - старците, по необходимост стават духовни учители и водачи на християните, които идват при тях или от любопитство, или от интерес, или движени от по-дълбоки духовни потребности.

Те се обръщат към тях с настойчиви въпроси за основните духовни проблеми. “Отче, кажи ми как да се спася? Какво да правя със страстите? Дай ми заповед и ще я спазвам! Какво да спазя, за да угодя на Бога?”

Старците обикновено отговарят кратко, сбито, понякога с няколко изречения. Речта им няма нищо общо с речта на мислителите, тъй като не се явява резултат от интелектуална работа, но е изстрадано, зряло, искрено, силно, безизкусно слово, което прониква в самата дълбочина на душата на този, който пита.

Говорейки на прост, лишен от сложни риторически изрази, език, те откриват скритите съкровища на духовния живот, и всичко, което излиза от устата им, винаги е своевременно и актуално. Те са плаващи фарове в мътното море на заблуденията.

Смирени, незабележими и тайни подвижници, старците, обладавайки дара на прозорливостта, проникват в душите на събеседниците си, така че отговорите им съответстват на действителните нужди на питащите.

Целта на думите на стареца е *назидание във вярата, за да принесе благодат на слушащите* (Еф. 4:29). И нищо да не отговори старецът, ако питащият види с какво е зает той в момента, ще може да се поучи от примера на поведението му.

Когато един брат веднъж попитал авва Сисой: “Кажи ми слово”, той отговорил: “Защо ме принуждаваш да празнослова? Ето, каквото виждаш - прави”.

Словото на стареца е винаги жизнено и преследва практически цели, а именно - да помогне за придобиването на съвършенство и за освещаването в Христа. То е изпълнено с любов, както виждаме в църковното предание, когато старците ни поучават, че “даването и приемането се извършва в любовта”.

Практическото възплъщение в живота на най-важната заповед на любовта е довело до появата на израза: “да сторя любов” в монашеските среди. Когато авва Теодор отишъл за съвет при авва Памво, той му казал: “Върви и бъди милостив към всички, защото милостта има дръзновение пред Бога”.

Движен от любов, нашият блажен старец Иосиф в първата част на тази неголяма книга дава отговори на въпроси на нашите любезни поклонници. А във втората част, която носи името “Избрани места от Добротолюбие”, се привеждат кратки откъси от “Добротолюбие”-то, имащи отношение към въпросите в първата част ¹.

Ние желаем тази книга да помогне на подвизаващите се в света братя да живеят живот в святост, “без която никой не може да види Господа”.

¹Тук поместваме първата част на книгата, която се състои от отговори на въпроси.

Архимандрит Ефрем

*Предстоятел
на светия Ватопедски манастир*

Неделя на жените мироносици, 2003 г.

СЪТВОРЕНИЕТО И ПАДЕНИЕТО НА ЧОВЕКА

1. Защо Бог е сътворил света и човека?

Любовта, като едно от свойствата на Бога, е причината за сътворението. По силата на всеобемашката Си любов Бог е пожелал да създаде същества, които да станат причастни на Неговото съвършенство. Справедливо е тогава да се пише, че всичко, което Той е създал, е било “твърде добро”.

Обобщавайки учението на Църквата, преподобният Иоан Дамаскин пише за причината за сътворението: “И така, тъй като благият и преблаг Бог не Се задоволявал от съзерцанието на Самия Себе Си, но от извънредна благодост пожелал да сътвори същества, които да може да облагодетелства и да направи причастни на Своята благодост, от нищо Той привел в битие и сътворил вселената - невидимия и видимия свят, и човека, който се състои от двете стихии - видимата и невидимата. Бог има намерение и твори, и мисълта става дело, изпълва се от Словото и се завършва от Духа”.

2. Какъв е бил животът на човека в рая?

Раят е бил място свято, достойна за сътворения *по образ и подобие* Божиечовек обител, където той живеел, наслаждавайки се на Божествените свойства, вложени в природата му. Чувството за превъзходство и това, че владее всички твари, му било присъщо. Той бил безстрастен, нямал нито грижи, нито безпокойства, бил свободен от много дела. Единственото занятие, което имал, било ангелско - постоянно и непрестанно да възпява Твореца.

Пълнотата на богоподобие, която човекът обладал, не допускала от негова страна никакви недоумения или съмнения, а пълнотата на всеобемашката Божествена любов му доставяла наслада. “Облечен в Божествена благодат, човекът пребивавал в най-превъзходното, несравнимо по своята красота място, имайки Бога за съжител и светло одеяние, наслаждавайки се единствено на най-сладкия плод - на Неговото съзерцание”. (преп. Иоан Дамаскин)

Съществува ли нещо по-висше от наслаждението, което изпитваш, когато този, когото обичаш, присъства до тебе, и ти го имаш, и при това става дума за самия Бог?

3. Каква е причината за падението на човека?

Падението се обяснява с неопитността и невнимателността на сътворения от Бога човек, които го довели до там, да пренебрегне личностното единство и връзката със своя Отец - Бога, и по такъв начин, надявайки се, че и без Бога, сам по себе си може да бъде щастлив, с постъпката си извършил предателство. И така, падение се счита и нарича откъсването и отдалечаването на всяко тварно същество от първопричината за творението - Бога.

Според Божественото Откровение тварите, явявайки се следствие от Причината, не могат да съществуват сами по себе си, но само като причастници на Божествената енергия и промисъл. Следователно, ако те се откъсват от удържащата сила и енергия - Бога, идват в изтление и загиват.

Отстъплението на творението от Бога е довело до две еднакво катастрофални последици: прекомерна гордост и въставане против Твореца и Промислителя, и откъсване от корена на вечния живот, от единствената причина за вечния живот - Бога.

Един и същи грях е предизвикал катастрофа както в ангелската, така и в човешката природа. От егоистичното си високомерие ангелите помислили за себе си, че могат да съществуват независимо от Бога и загубили не само своето достойнство, мястото и светлината на богопознанието, но подложили на изменение и самия си облик - от светли същества с небесна красота станали отвратителни чудовища, родители на страха и ужаса, без всякаква склонност към покаяние и обръщане.

Човекът, жертва на коварството на дявола, макар и да изгубил богоподобното си състояние и да бил изгонен тук, в долината на плача, не се лишил от благодетелното покаяние, което може да го доведе до обръщане.

4. Защо била дадена заповед на първите хора?

Заповедта била дадена от Бога не за да лиши първите хора от лична свобода. Както вече споменахме по-горе, тварите, бидейки резултат на сътворение, не съществуват самостоятелно и следователно нямат от себе си не само своето битие - но и благодатието ¹, и приснобитието ² не могат да достигнат само със собствени сили - а го получават от Твореца.

Техните отношения и връзка с Твореца произтичат от изпълнение на заповедта, която представлява онтологическа ³ необходимост. В това, че Бог е дал заповед, се проявява неизразимото Му човеколюбие, тъй като Той е искал да удържи човека близо до Себе Си. Не Бог е породил падението, а отстъплението на самото творение от онзи, Който е Самият Живот. Справедливо ни открива Свещеното Писание, че *Бог не е създавал смъртта и не се радва, кога гинат живите* (Прем. 1:13).

5. Защо, като е знаел, че Адам ще падне, Бог не му е попречил?

Ако Бог му беше попречил, тогава щеше да се получи, че Той се намесва и премахва свободата на човека, която Сам му е дал като дар.

Ако беше отнел свободата, тогава и цялото поведение на човека, и в крайна сметка и спасението, би било по принуда. Човекът би престанал да бъде личност и би се превърнал в лишено от собствена воля същество. Бог предпочел да измени Своя замисъл за човека, но не и да отнема свободата му - основната съставна част на човешката личност.

Освен това Бог, противно на дяволското коварство и завист, постъпил с човека справедливо, оказвайки му благодетелност и с това. Дяволът предполагал, че прелъстявайки човека, ще попречи на изпълнението на Божествения замисъл и ще лиши човека от неговото богоподобие; със самото това ще отнеме достойнството му и ще отмъсти на Бога.

Бог не започнал да пречи на дявола в осъществяването на коварния му план, за да го съкруши напълно с бъдещото възприемане на човешката природа при възплъщението Си; а човекът, паднал в жертва на коварството, по този начин бил възнесен *по-горе от всяко началство и власт, сила и господство и от всяко име* (Еф. 1:21) и в днешно време, и във вечността.

¹Благобитие - блаженството на вечния живот.

²Приснобитие - вечен живот.

³Онтологическа - отнасящ се до същността на битието.

Следователно противодействието от страна на Бога на падението на човека би го лишило от достойнството, което той сега наследява благодарение на ипостасното съединение със Самия Бог - при Неговото възплъщение.

6. Какво представлява прародителският грях и какви са последствията от него?

Това е грехът, който праотецът Адам извършил в Едемската градина, в която го поселил Творецът. Безгрешният, открит и безгрижен човек, като разумно и свободно същество бил длъжен да се подложи на изпитание, за да утвърди съзнателни взаимоотношения с Бога. За да потвърди свободния си избор, той бил длъжен да изпълни заповед - да не яде от дървото за познаване на доброто и злото.

Но човекът престъпил заповедта, не повярвал на Бога. С тази постъпка прародителите си навлекли тройна беда. Първо, не послушали Бога, Който дал заповедта. Второ, сама по себе си постъпката им била несправедлив, надменен и високомерен акт на неблагодарност към Твореца и Благодетеля; и трето, това било безразсъдно действие, тъй като прародителите знаели, че след непослушанието ще последва смърт.

Желанието да станат независими, равни на Бога, което с лъжа им внушил дяволът, било главната причина за отстъплението на човека. Прародителите мислели, че могат сами да станат богове, и следователно да не зависят от никого, но само се уподобили на сатаната, който ги въвел в заблуждение. Така се сбъднали словата на Троицата: *Защото, в който ден вкусиш от него (от плода), бездруго ще умреш* (Бит. 2:17).

Съгрешавайки, човекът паднал от голяма висота, което имало трагични последствия. Той загубил дара на благодатта на Светия Дух, който имал в себе си, бидейки създаден по образ Божий, и, обладавайки го, можел да изпълни своето предназначение - да стане подобен на Бога.

С откъсването си от източника на вечен живот, човекът изгубил възможността за безсмъртие, нетление и неизменност. Образът в него потъмнял, помрачил се и дошъл в съвършена немощ, но не се унищожил окончателно - както учат протестантите, нито останал неповреден - както учат католиците. След падението в човека останали понятие за доброто и способност за добродетели.

Но естеството на Адам напълно се развалило: той се подложил на неизбежно тление и смърт, залели го страсти, пожелания и похоти. Умът, лишен от източника на истинската светлина, се помрачил, бил въведен в заблуждение и започнал да служи повече на тварта, отколкото на Твореца. *Човек в почит не ще пребъде; ще се уподоби на животните, които загиват.* (Пс. 48:13) - казва псалмопевецът.

Всеки човек по рождение се съединява с природата на първия човек, тоест носи повреденото естество на Адам, предадено на смърт. По силата на това единство на човешката природа прародителският грях се предава по наследство.

Описвайки нашата трагедия, апостол Павел казва, че *чрез непослушанието на един човек мнозина станаха грешни* (Рим. 5:19) и на друго място отново: *чрез един човек грехът влезе в света, а чрез греха - смъртта* (Рим. 5:12).

Описвайки опорочаването на естеството в резултат от падението, той казва: *А каквото правя, не зная; защото не това, що желая, върша, а онова, що мразя, него правя... а в такъв случай не аз вече върша това, а грехът, който живее в мене.* (Рим. 7:15, 17).

Думите на апостол Павел в това неголямо описание ни убеждават, че прародителският грях е предизвикал опорочаване на нашето естество, което нашият Господ е излекувал с пребиваването Си тук, на земята.

7. Свойства и сили на човешката душа

Най-важно от свойствата на душата съгласно Писанието се явява подобие на човека със Съществуото на Бога. Човешката природа, създадена *по образ и подобие*, в най-висша степен превъзхожда природата на всички други същества, които Бог е сътворил.

На нито един от етапите на целия творчески процес Бог не е изразил такава удовлетвореност както единствено при създаването на човека, което по удивителен начин е станало не под формата на повеление, както това е било с другите твари: *Той заповяда и всичко се яви*. (Пс. 32:9). И мястото за обитаване от човека е възникнало не по повеление, но *насади Господ Бог рай в Едем, на изток* (Бит. 2:8).

Най-характерният признак, който Бог вдъхнал в душата на човека, е нейното подобие с Твореца - а това означава, че душата се явява вместилище на Божествени свойства.

Именно това ни е открил с възплъщението Си Бог Слово, наричайки ни приятели и братя, наследници на Неговия Отец и Негови собствени сънаследници.

Какво друго е по-висше и по-значително от факта, че човекът по ипостас е причастник на Божественото родство?

Съгласно свети апостол Петър, Бог ни е дарил такива блага, в които *желаят да надникнат Ангелите* (1 Петр. 1:12).

По учението на нашите богоносни отци, силите на душата са четири: воля, разсъдък, мъжество и справедливост.

Те се раждат в така наречената *тричастност* на душата, а именно: в разумната част, в раздразнителната и в пожелателната.

Волята е заета да привежда в движение раздразнителната част, разсъдъка или разума, да подбужда към правилно съждение и трезвение разумната част. Справедливостта направлява пожелателната част на душата към добродетелите и към Бога.

И накрая, мъжеството подрежда петте сетива в техните разумни движения.

8. Какво значи да се съзерцава Богът?

Съзерцанието на Бога не принадлежи към осезателната част и дори не може да се намира в областта на обичайното човешко зрение, но е ипостасно единство и връзка на тварното създание с нетварното *битие* на Бога - но не с природата или естеството, а с Божествените енергии, в съответствие с това доколкото може да вмести *преживяващият* съзерцанието.

Когато Моисей помолил Бог да му се покаже как изглежда, чул, че това е невъзможно и поради това могъл да съзре само *изотзад* (Изм. 33:23) на Бога, тоест Божествените енергии и свойства.

Пребиваващият в съзерцание на Бога свидетелства, че между тварното и нетварното няма никакво подобие, и че "да се изрази Бога е невъзможно, а да се проумее е още по-невъзможно". (Св. Григорий Богослов)

9. Кой е дяволът и как действа?

От Свещеното Писание узнаваме, че дяволът е падналият Денница. За него Господ ни казва така: *видях сатаната, как падна от небето като светкавица* (Лук. 10:18).

СЪТВОРЕНИЕТО И ПАДЕНИЕТО НА ЧОВЕКА

Той, сатаната, е повелител, началник на чина на падналите от небето ангели, които, решавайки да се възбунтуват против Божествената воля, претърпели поражение и автоматично отпаднали от своето достойнство и положение. Едновременно с това изгубили и изумителната красота на облика си, превръщайки се в мерзки чудовища, самото спомняне за които е ненавистно. На дяволското същество е чуждо всичко добро, хубаво, праведно, просто, разумно и истинно.

Някога носител на светлината, на правдата, на любовта и светостта, Денница със своето неподчинение пред Бога мигновено се е превърнал в оръдие на абсолютния мрак, ненавист, лъжа, на съвършеното зло и на всичко, което поражда погибелно тление и смърт.

Той станал и завинаги ще остане мрак, лъжа и погибел, и целта му е да противостои на всичко, което е от Бога, на този, за когото Бог се грижи, и особено на човека. Той, дяволът, станал и завинаги ще остане наследник на смъртта и обитател на ада, имайки за своя главна цел да прелъсти и увлече на своя страна онези, които успее.

Човекът, който се стреми към единение с Бога, е негова главна мишена. Дяволът не може да се примири с това, да вижда как човекът се издига все по-нагоре и превъзхожда достойнството, което е имал преди грехопадението, поради което и яростно пуска стрелите си в него.

Дяволът е бил и преднамерено остава човекоубиец. Сам бидейки лъжа, коварство и злоба, той не се явява открито, но възбужда ума и чувствата с помощта на представи и коварни уловки с цел да въведе в заблуждение мислите и волята, и да застави разума да се съгласи, и по такъв начин да улови жертвата с обичайното си вероломство, лицемерие и хитрост.

Врагът знае, че човекът живее и действа основно с чувства и усещания, затова и раздразва чувствата, използвайки на пръв поглед благовидни предлози, за да изтръгне по такъв начин съгласие от човека.

Както виждате, дяволът представя всичко като жизнена необходимост. Така става както в материалния, така и в духовния свят.

Ако човек е свободен от страсти и лоши привички, тогава той лесно може да се избави от посегателствата и борбите с дявола. Но ако е техен пленник, тогава го чака жестока и мъчителна борба.

Но все пак може да се противостои на дявола в съюз с благодатта, съпребиваваща в нас, и на основата на нашето предназначение и спазване на божествените заповеди.

Истинно и вярно ни съветва апостолът: *опълчете се против дявола и той ще побегне от вас.* (1 Иак. 4:7) и още: *Ако гневът на началника избухне върху тебе, не напущай мястото си* (Екл. 10:4).

Дяволът, като няма власт направо или с чувствен образ да въздейства на човека, го безпокои само посредством въображения и картини, които предлага на мисления екран, и чрез образи, възникващи в ума. В този случай човек сам решава да приеме ли предложението (прилога), или да го отхвърли. Така основно действа дяволът на човека, но какво ще стане по-нататък, зависи от самия човек: ще се поддаде ли, или ще противостои.

Нашият най-непосредствен начин да се защитим и да противостоим на дявола е да призоваваме Бога (в молитва), а така също и да си напомним за нашата цел и предназначение. Господ, когато е бил в пустинята, ни е показал нагледно как трябва да се борим с врага и с всичко, което му съдейства.

Дяволът не е надарен с прозорливост и дори не знае за какво мисли човекът, но по движението на усещанията прави извод, в съответствие с който възбужда нашите чувства и членове със страстни помисли. Когато види, че човек е разположен към някакъв предмет или идея, образите на които сам е предложил на неговото въображение, дяволът разбира, че именно това желае човекът и че чувства влечение към това. Веднага се намират и подходящи причини, и жертвата попада в неговия плен.

Дяволското естество е подобно на естеството на ума. Той е бистър, неуморен, жесток, не се нуждае от сън, постоянен е в лукавството и злобата, може за един миг да се превръща и да приема всякакъв образ или вид,

ако това способства за постигането на коварната му цел. Дяволът се премества във всяко пространство с огромна скорост и използва всякакви средства с главната цел да възпрепятства изпълнението на Божията воля.

10. Какво е Божия правда и в какво се състои тя?

Едно от най-висшите и несравними Божествени свойства, сили или енергии е Правдата (Правосъдието), което Бог оказва на Своите творения за нормалното, съответстващо на потребностите им битие.

Бог удържа и обема творението по два начина: с творческата Си сила - *каза и стана, повели и се яви*, и с вседържителната Си сила и Промисъл, с които удържа вселената и направлява всичко, съгласно предназначението му.

По такъв начин Божията Правда се грижи за всяка твар по достоен за нея начин, за да достигне тя целта, за която я е създал Бог. Именно така се съхранява хармонията в природата. Колкото пъти и по каквато и да е причина да се нарушава тя, Божията Правда възстановява равновесието и благодарение на това се продължава, или по-точно се удължава, съгласно Божествената воля определеното съществуване на творението.

След падението на двете разумни природи, на ангелите и на човека, повлекли след себе си и опорочили останалата твар, станало явно действието на Божествените сили, и особено на Божията Правда. Тя отново връща излезлите от подчинението творения в естественото им положение и ги привежда в порядък или поотделно, или всички заедно, според както им е било определено първоначално от Самия Творец.

Божията Правда съхранява творението и нищо не може да ѝ повлияе или да измени замисъла ѝ. Това се отнася за бездушните стихии. А по отношение на разумните създания, и особено на човека, ако тя се осъществява безусловно, това става, както по всичко е видно, по причина на домостроителството, което по различни пътища изхожда от ползата на всеки поотделно.

Действието на Божията Правда е толкова многостранно, че само малцина и особено просветени от Божествената светлина постигат нейните присъди. В това ни убеждава апостол Павел, който казва: *ако бихме изпитвали сами себе си, нямаше да бъдем съдени; а бидейки така съдени, от Господа се наказваме, за да не бъдем осъдени заедно със света* (1 Кор. 11:31, 32).

Тъй като Бог, както Му подобава, устройва всичко по непогрешим начин, Божията Правда се намесва неумолимо, за да възстанови нарушения порядък на нещата, защото творението не било по погрешка.

Ако не е Правдата Божия да възстановява равновесието, тогава може да се породи погрешното впечатление, че самият факт на създаването на твара е довел до грешката, а не някакво нарушение или злоупотреба от нейна страна.

Божията Правда, както и другите свойства на Бога, е съвършена и ние я познаваме по две нейни действия: хармония и равновесие, и продължаваща всеобхватна Божия любов.

Дори ако ние нарушаваме заповедта и своя дълг, Бог не отнема от нас Своята удържаща и промислителна любов, не престава да се грижи за нас, тъй като, според апостол Павел, Божествените Му милости са неизтощими.

Божията Правда се реализира по различни пътища. Псалмопевецът и изкусни във воденето на невидимата бран свети отци ни съобщават за това доста много.

Ако човек внимава над себе си, в своя живот той може да предугада действието на Божията Правда. Но за това той трябва да заглади своите прегрешения с покаяние и много трудове, пропорционално

на слостолюбието, на което се е предал, нарушавайки заповедта. *Погледни моето страдание и моето безсилие и прости всичките ми грехове* (Пс. 24:18). *Коленете ми изнемосяха от пост, и тялото ми се лиши от тлъстина* (Пс. 108:24). *Ям пепел като хляб, питието си със сълзи размесвам* (Пс. 101:10). *Ходех тъжен, с наведена глава, като че майка оплаквах* (Пс. 34:14). *Не бъди безмълвен към моите сълзи* (Пс. 38:13). *Защото беззаконията си съзнавам и моят грях е винаги пред мене* (Пс. 50:5).

Нарушението на етическите закони в нашия личен живот или на законите на природата в окръжаващия ни свят влече двойна вина - съгласно закона на всеобемачия Промисъл, с помощта на който Бог пази и удържа творението. Противното на здравия смисъл опорочаване на естеството, произтичащо от невнимателност и безразличие, е един от тези видове нарушаване. Другият вид - противоестественото слостолюбиво удовлетворение на страстната част на нашето същество - е развратеност. Затова в двата случая е необходима намесата на Божията Правда за възстановяване на равновесието.

Именно тази велика точност, с която се осъществява Божията Правда, има предвид нашият Господ, когато казва, че *ни една йота, или една чертица от закона няма да премине, докато всичко не се сбъдне* (Мат. 5:18).

Щом *всяко престъпление и непослушание получава праведна отплата* (Евр. 2:2), какво още ни е нужно да знаем, за да се убедим в безпристрастността на Божията Правда? По тази тема е следващото изречение на светите отци: "Ако не искаш да страдаш, научи се да не постъпваш лошо!". Къде е казано по-ясно. Незаспиващото око на всеобемачия Божи Промисъл безпогрешно, както подобава на Бога, с помощта на Правдата наблюдава Своето творение, колкото и непостижимо да ни се струва това.

11. Какво е Божий промисъл и как се проявява в нашия живот?

На божественото свръхсъвършенство е известно всичко - още преди да започне, докато завърши. На нас пък, по причина на многочислените изменения, които се извикват от грехопадението заедно с невнимателното и престъпно поведение на човека, всичко това изглежда неизвестно, изменчиво и непостижимо.

Независимо от това, че всичко е подчинено на Божествения Промисъл и Грижа, в зависимост от обстоятелствата, времето, местата, лицата и коварствата на сатаната, са възможни изменения в установения порядък на нещата.

Но нищо не може да възпрепятства Божия Промисъл или да отмени неговото действие по отношение на творението. Със своите порочни действия ние можем само да допринесем за изменението на начина на функциониране или на действието на различните елементи.

Ако се гледа последователно, Божията воля, или Божият съвет, се проявява в четири вида.

Първо, Божественото благоволение или благосклонност, *благоволяващата* воля, тоест това, което преимуществено желае Бог.

Второ, домостроителството, *домостроителната* воля, съгласно която Бог се намесва и ни вразумява.

Трето, отстъпката, *отстъпващата* воля, в съгласие с която Бог, поради нашата немощ, отечески ни отстъпва.

И четвърто, многоплачевната богооставеност - когато човек живее в неразкаяно упорство и безчувствие, извиквайки с това състоянието, при което Бог го оставя.

Посредством Божествената воля всеспасителният Божествен Промисъл се реализира даже въпреки факта, че нашето собствено падение е извратило равновесието, нарушавайки *твърде добрите* условия за неговото съществуване. *Който е мъдър, ще забележи това и ще разбере милостта Господня* (Пс. 106:43).

СЪТВОРЕНИЕТО И ПАДЕНИЕТО НА ЧОВЕКА

Тъй като Бог всичко е предвидял, Той е можел да възпрепятства злополуката, постигнала човека, но с това би се премахнала личната му свобода. Тъкмо от уважение към нея, Той е оставил крайния избор на самия човек и по такъв начин човекът носи сам отговорността за своя живот, пълен с безпокойства и трудове - или поради помрачение на ума, или по силата на страстната му поквара и пренебрежение към разсъдението.

В това плачевно положение, в което човекът се оказал след като сам се отделил от любящия Бог, имат място нападите и влиянията на сатаната, който има власт в тази долина на плача, в която живеем. Това право сме му отстъпили сами, оставяйки рая и тръгвайки след него.

Бидейки според апостол Павел *богът на този век* (2 Кор. 4:4), адският змей никога не престава да напада и да прелъстява човека с безсрамни предложения. Нужно е да бъдем по-внимателни и повече да се молим, и особено в наше време, когато ***лошият пример е станал норма и с помощта на съществуващите средства се предава мигновено.***

Следователно, Божественият Промисъл е всеспасителна грижа, с която Бог обгръща телесните и духовните твари, които живеят сега, и на които предстои да живеят в сегашното време и във вечността.

Правдата Божия така също се реализира в сферата на Божествения Промисъл. Тя се намесва в живота на човека, когато в него господства неразумното начало. Така Правдата Божия, бидейки абсолютна, удържа това неразумно начало за обща полза при достигането от човека на неговото предназначение. Всичко, което съществува, от началото на сътворението си е предназначено за някаква цел. И този Божествен замисъл не може да се измени, защото Бог *всичко е сътворил премъдро.*

Ако поради наивността на човека или поради демонското коварство първоначалната цел се наруши, тогава по силата на последващото разкажание на човека и в зависимост от степента на покаяние и изправяне на прегрешението, мястото на Божественото благоволение се заема от Божественото домостроителство.

Бог, *Който иска да се спасят всички човеци и да достигнат до познание за истината* (1 Тим. 2:4), предопределя всичко съгласно *благоволяващата* Си воля, която е не нещо друго, а абсолютният и безпогрешен начин за достигането на целта ни, и Той може да ни дари *несравнено повече от всичко, що просим или за каквото помисляме* (Еф. 3:20).

Когато човекът се заблуждава или пренебрегва дълга си, Бог, вместо да измени решението Си, да го лиши от милостта, която му е дарил, и да го отхвърли като виновен, се намесва с цел да го вразуми и да доведе човека до изправяне. Това, съгласно светите отци, представляват *вразумителните* или *примирителни напасти*. На практика се оправдава изречението: *когато Господ обича, него наказва и към него благоволи, както баща към сина си* (Притч. 3:12).

Вместо да отхвърли нарушителя, Бог по човеколюбивото Си домостроителство лекува болестта на предателството със съответни изпитания. Болшинството от най-дълбоките Божи правди, чрез които се управлява сегашният живот, се отнася именно към този тип *примирение*. *Блажен оня човек, когото вразумяваш Ти, Господи, и поучавааш на Твоя закон* (Пс. 93:12). И отново: *преди моето страдание аз се заблуждавах* (Пс. 118:67) и *Господ ме строго наказва, ала на смърт не ме предаде* (Пс. 117:18).

Основните причини за сегашната неустроеност на падналия човек са състоянието на променливост, в което той пребивава, и неговите помисли, които са *зло още от младините му* (Бит. 8:21).

Поради това, че не можем да убедим себе си да бъдем последователни при изпълнение на задълженията си, ние нарушаваме замисъла на Божествения промисъл и принуждаваме Бог за съхранението на равновесието да ни подлага на *примирителни напасти*, които са доста мъчителни. Но това е нашият кръст и ние сме длъжни да го носим.

СТРАСТИТЕ - БОЛЕСТИ НА ДУШАТА

1. Какво са страстите?

В началото, когато човекът бил току-що сътворен, той, бидейки образ Божий, не допускал нищо неразумно нито в мислите, нито в живота си. Мислите и движенията му били правилни, понеже той бил просветен от Божествената благодат.

Обаче, след като човекът бил прелъстен и скъсал връзката си с Първопричината на всесъвършенството, по личността му веднага бил нанесен съкрушителен удар, и началната *простота* била наследена от *сложността*. Именно по такъв начин неразумното начало заело мястото на разумното.

От този момент насилието на неразумното начало развратило всички сили на човешката личност и произвело страстите в света. И сега помислите и действията на човека се раждат не на основата на действителната *необходимост*, но от лошите привички и от навика в тази страст, която господства в човека.

Всяка неразумна мисъл или енергия се явява страст, защото се привежда в действие не от разумни закони или по необходимост, но се ражда от скотска и бесовска похот.

Началото на страстите следва да се търси в неправилното използване на разсъдъка, което на практика влече след себе си злоупотреба с всичко останало. Такава поквареност е неразумно по действие начало и подлежи на обвинение не само от страна на Божията Правда, но се осъжда и от човешкото правосъдие. Затова и съществуват съдилища и затвори.

Трите страсти исполини, както ги наричат светите отци, са сластолюбието, сребролюбието и тщеславието.

Ако те надделеят в човека, раждат три достойни за себе си тирани: безгрижието, забравата и нехайството, които на свой ред поразяват силите на душата и ума.

Този, който желае да узнае с всички подробности как действа законът на покварата, нека се обърне към книгата "Аскезата - майка на освещението" и "Ватопедски катехизис".

2. Какво са удоволствията или наслажденията и кои от тях са позволени и кои – не?

Удоволствие наричат всичко, което ни радва и прави живота ни приятен. Подобно на нашата двусъставна природа, удоволствията са два вида.

Понеже се състоим от тяло и душа, имаме чувства, а телата ни имат членове - и удоволствията принадлежат на двете сфери. Тези удоволствия, които се усещат с членовете на тялото, са телесни, а тези, които се отнасят към психичния и духовния ни свят - духовни удоволствия или наслаждения.

В голямата си част удоволствията възникват в резултат от нашата дейност, и в зависимост от това, какво е било действието ни - правилно или грешно, ни носят утешение или разочарование.

Ако принципите и целите на живота ни *по Бога* са в съответствие с Неговата воля, тогава възникват приятни и радостни усещания и удоволствия. Ако, напротив, нашият избор и действия са неразумни и страстни, тогава ние усещаме отвращение и ненавист.

Необходим жизнен елемент е нашата биологическа същност, голяма част от която принадлежи на сферата на трите сетива; именно чрез тях действат удовлетворението и удоволствието.

Удоволствията, които ни увличат повече от другите и ни съблазняват, имат отношение към биологическата ни същност и се намират в членовете на тялото и в органите на сетивата. Първо място сред тях заемат вкусът, осезанието и обонянието. Когато се съприкосновяваме с различни вещества и предмети, се предизвиква усещане за сладост, което наричаме удоволствие.

За да избегнем злоупотреба в този случай, е необходимо разсъждение в подобаваща мяра.

Ако човек помни своето предназначение и яде, за да живее, тогава той държи възникващото по закона на необходимосттаудоволствие под контрол.

Ако обаче той, уви, живее, за да яде и води невъздържан живот, което именно се случва в наше време, тогава неразумното начало, което ме е срам и да описвам, взима връх.

Съществуват етически и чувствени наслаждения, главни сред които са половото влечение и (половата) връзка. Тук възниква цял лабиринт от извращения - ето къде са многочислените трофеи на *адския змей*.

Законът за възпроизводството на човешкия род като основна необходимост в нашето сегашно изгнание, става най-силният стимул за привличането между двата пола. Именно това експлоатира дяволът, насилствено предлагайки незаконно наслаждение, което буквално поразява днешната младеж.

Ние накратко описахме причините за наслаждението и за да не оплакваме неизчислимите бедствия, които ще ни постигат, ако ги приемаме, сме длъжни да ги отхвърляме. Това се отнася за чувствените наслаждения.

Съществуват обаче и духовни наслаждения, които ни въодушевяват и ни връщат силите. Духовните наслаждения са тези действия и плодове на Божията благодат, които донесат отрада и покой на душата, просвещават ума, умиротворяват сърцето, утешават чувството и ни дават мъжество и надежда в трудните моменти в живота.

Какво друго, ако не духовни наслаждения, са радостта, мирът, търпението, снизходителността и всичко, което се явява рожба на любовта и състраданието? Всички плодове на саможертвеността, които произтичат от любов, са най-сладко духовно наслаждение и доставят велико щастие в живота ни.

Има още свръхестествени наслаждения, които, макар и да принадлежат към явленията от другия свят, ни се дават по Божието милосърдие като предвкусване на блаженството, което ни очаква.

В този свят ние не можем нито да контролираме, нито да предизвикваме тези свръхестествени наслаждения; тях Божията любов ги дава на тези, които се подвизават правилно - за утешение и ободрение.

Ето някои от тези наслаждения: мир на помислите, свобода от страстите, съвършено равнодушие към предметите и идеите в този свят и почиване на благодатта в тези, които са придобили чистота на сърцето. Такива (хора) преживяват Божественото и пребивават извън този свят, с неговите образи и чувства. Това са тези, за които нашият Господ е казал, че ще им Се яви заедно с Отца и *жилище в тях ще направят*.

Който иска да се наслади на свръхестествените дарове и милости, нека да се потруди да изпълни заповедите и ще види, че *Господ е верен във всичките Си слова*.

3. Какво са добро и зло и кога действат?

Добро - това е Сам Бог и всичко, което произхожда от Него и Го обкръжава. Доброто присъства в човека както до падението, така и след него, спомагайки да се усъвършенстваме в светостта. Това също така е понятие за правилното, за разумното начало и тяхна взаимовръзка, тоест е пълно отсъствие на неразумно и лошо начало и тление.

Напротив - извращението и липсата на всичко, което описахме за доброто, е зло. Всичко, което произтича от злото, е *тялото на смъртта* - части и членове на смъртта, бащата на които е дяволът изкусител и неговите многочислени оръдия.

Ако доброто е битие и същност и личностно произхожда от Самия Бог, то злото, обратно, няма същност и не е начало, но е възникнало като паразит там, където е отсъствало доброто - точно така, както възниква тъмнината в отсъствие на светлина.

Злото само по себе си е небитие, тоест не съществува и поради това не бива да ни плаши и застрашава. Само чрез своето нерадение и предателство ние го извикваме към живот. То е подобно на това, когато угасим светлината, да ни обгърне тъмнина.

Словото Божие, бидейки Сам Истината, свидетелства: *Който не е с Мене, е против Мене; и който не събира с Мене, разпилява.* (Мат. 12:30)

Той има предвид същото, когато ни призовава да пребиваваме с Него, Абсолютното Добро: *Пребъдете в Мене и Аз във вас... който пребъдва в Мене, и Аз в него, той дава много плод; защото без Мене не можете да вършите нищо.* (Иоан. 15:4, 5)

4. Как става така, че на едно място Господ казва *не съдете*, а на друго – *с праведен съд съдете*?

Някой може да помисли, че тук възниква разногласие. Наистина “не съдете” особено задължава човека, защото той няма способността на види нещата такива, каквито са в действителност.

Бидейки несъвършен, човек винаги носи сам отговорност за своите грешки и заблуждения, за погрешните си и едностранчиви изводи. Само на всесъвършения Бог подобава да съди по право. Той, виждащият не само външната страна, но и целта, заради която се извършва нещо, безгрешният и съвършен Бог, Който знае всичко, преди то да се извърши, знаещ и помислите на човека, може да проведе безпогрешен съд.

Когато човек осъжда ближния си, той е виновен още и защото нарушава заповедта на любовта. В същото време, когато *ние сме длъжни да полагаме душите си за братята* (1 Иоан. 3:16), ние, виновените за по-тежки грехове, ги осъждаме. Господ ни повелява: *който от вас е без грях, нека пръв хвърли камък* (Иоан. 8:7). Кой обаче сред тези, които осъждат, е без грях?

Другото изречение на Господа *с праведен съд съдете* в действителност има отношение към осъзнаване на нашето състояние от нас самите, за да избегнем безразсъдството и високомерието. Сам Бог казва: *отмъщението е Мое. Аз ще отплатя* (Рим. 12:19). Наистина, праведният съд е признание на нашата лична вина. Как може да осъжда другите този, който е виновен много повече от тях? В този случай подхожда изречението: *извади първом гредата от околото си, и тогава ще видиш, как да извадиш сламката от околото на брата си.* (Мат. 7:5).

5. Как може да се излекува слабохарактерният човек, който лесно изпада в осъждане?

Характерът на някой човек се счита за слаб, когато той е лишен от Божествената благодат, която усъвършенства и удържа всичко, тъй като лекува немощното и възпълва недостигащото. Това подчертава и нашият Господ, когато казва, че *без Мене не можете да вършите нищо.* (Иоан. 15:5). Освен благодатта,

за привличане на Божията помощ е необходимо още разположението на човека и неговото лично участие в съответствие с разумните етически закони и Божествените заповеди.

Човекът, който лесно осъжда другите, прави това, защото неправилно е привикнал да изследва не своите, а чуждите постъпки и мисли. Той забравя словата на Писанието: *не съдете, за да не бъдете съдени* (Мат. 7:1) и *с какъвто съд съдите, с такъв ще бъдете съдени* (Мат. 7:2). Навикът с такава лекота да се осъждат думите и постъпките на другите, е болест на душата, която произтича от закоравяването на разумните сили на ума, и представлява в действителност порождение на егоизма. За разпознаване и признаване на нашите собствени заблуждения и грешки се изисква да обърнем на себе си сериозно внимание, съпроводено със самоукорение.

Необходимо правило и основен житейски принцип трябва да стане за човека Евангелският закон, без който той не може да постъпва по правда. *Законът на духа, който дава живот* (Рим. 8:2) и който може да ни избави от смъртта, която ни е постигнала, ни чертае нов път в живота. Любовта съединява "разномислещите в едно", свързва с общи връзки, създава единно общество. Тя учи, че *сме длъжни да полагаме душите си за братята* (1 Иоан. 3:16) да *носим един другиму теготите* (Гал. 6:2) и *всичко у нас да става с любов* (1 Кор. 16:14).

Незнаенето на Евангелското учение ни отдалечава от Божествената благодат и позволява на неразумното начало да ни оказва въздействие. Ако човек не знае Бога и следователно не е достигнал още просвещение, той е принуден да блуждае в своите съждения. От тук започват и всички тези "защо", "ако", "възможно ли е", а така също произтичат осъждане, противене, непослушание, ненавист и въобще всякакво зло.

Да се противостои на всичко това е възможно с помощта на Господа, Който е казал: *Нова заповед ви давам, да любите един друго* (Иоан. 13:34) и *по това ще познаят всички, че сте мои ученици, ако любов имате помежду си*. (Иоан. 13:35). Всеки, който се старее да спазва закона на Евангелската любов по заповед на нашия Господ, се избавя от злото. И тогава вече той не осъжда, не мисли за злото и не постъпва лошо. Без особени усилия се избавя от ветхия човек и от всеки закон на тлението, защото любовта устройва всичко.

6. Какво е безчувствие според учението на отците на църквата?

Само Бог може да ни защити от тази погибел, която няма да сгрешим, ако уподобим на черна надгробна плоча или на смърт преди самата смърт. Безчувствието е бездействие и прекратяване на всякаква духовна активност, присъща на разумната ни природа, отсъствие на всякакво духовно разположение. Безчувствието е също така и затъпяване и безнадеждна гибел.

Всичко това са порождения и плодове на гибелната страст нерадение. Ако те обладаят душата, я привеждат към това, човек да остави всички свои правила и принципи, съгласно които е водил духовен живот, непредпазливо да се поддаде на дяволските провокации, и в края на краищата да се окаже в пълна власт на себелюбието и сластолюбieto, които се смятат за корени на всички злини.

Неверие - ето с какво се увенчава тази развратеност, и ако то си намери място в душата на човека, в този случай могат да помогнат само молитвата и сълзите на светиите, а така също и собствената непрестанна и усърдна молитва със самоукорение и смирение. В еднаква степен помагат доброволното подчинение и послушание, самоукорението и отклонението от причините, предизвикващи неверие.

7. Доколко е вреден гневът и кои са причините, които го предизвикват?

Човешкият гняв не върши Божия правда (Иак. 1:20) - така апостол Иаков характеризира пагубността на гнева. За това свидетелстват и пророците: *Видът на гневливия е неприятен* (Притч. 11:25 - слав.). *Помрачи*

се от скръб (от гняв - по превода на 70-те) *окоито ми* (Пс. 6:8). И светите отци особено подчертават: "гневливият човек, даже и мъртвец да възкреси, е неприятен".

Ако Самият Създател, Вседържител и Господ на всички твари е кротък и смирен, представете си какъв предел на развращение и тление е достигнал човекът, частта от творението, ставайки съсъд на гнева! Какво друго е гневът, ако не състояние на безумие, прибежище на пагубата, част и естество на дявола, самата погибел - в сравнение с Бога, Който е Вселюбов?

Причините, извикващи гневната страст, са многочислени, но сходни помежду си, и зависят една от друга, тъй като ги свързва користолюбието и себелюбието. Където тържествува гибелният егоизъм, там задължително присъства и неговата сянка - гневът.

Себелюбието се състои от две части - материална (телесна) и духовна (психическа). От тук се раждат и двата вида страсти - телесните, и душевните.

Защо обаче възниква гневът? Защото на пътя на себелюбието възникват препятствия. Тези, които са управлявани от безсмислени влечения и наслаждения - в злобните и заробени от плътски страсти - страхът да се лишат от възможност за тяхното удовлетворяване извиква гняв.

Същото се случва и с пленниците на душевните страсти - тщеславието, егоизма, гордостта, честолюбието и др.

Всички те са движещи сили и оръдия на гнева, които ни отделят от съвършените Любов и Живот - Бога, и ни подготвят смърт и място в ада със сатаната.

Господ, нашето Възкресение и живот, ни предлага изкупление и свобода, като ни учи на подобаващо поведение: *като се търпите един други с любов* (Еф. 4:2), *всекиму, който ти проси, давай, и от оногова, който взима нещо твое, не изисквай назад* (Лук. 6:30), *обичайте враговете си... и молете се за ония, които ви обиждат и гонят* (Мат. 5:44), *всичко, което искате да правят вам човеците, същото правете и вие тям* (Мат. 7:12) и *благославяйте, а не кълнете* (Рим. 12:14).

8. Какво е клеветата и защо трябва да я понасяме?

Клеветата е най-отвратителното проявление на ненавистта и злобата, много болезнена рана за този, който е подложен на нея.

Клеветата е защитното оръдие на низката душа. Тъй като не може да прикрие своята голота и низост, тя се опитва да очерни тези, които са по-добри от нея, за да си намери оправдание, както ѝ се струва.

Клеветата, както и лъжливото и несправедливо обвинение са най-тежка травма за страдащия от тези грехове. Справедливо е казал пророк Давид, обобщайки се към Бога: *Избави ме от човешка клеветата и ще пазя Твоите заповеди* (Пс. 118:134 - слав.).

Врагът дявол знае колко жестока е и каква душевна болка причинява клеветата, и поради това я използва срещу силните си противници, за да сломи търпението им. И нашият Господ е станал нейна жертва посредством фарисеите.

По своята злоба и коварство клеветата заема първо място сред пороците. Но наградата на този, който я понесе, превъзхожда всички награди, които получава добродетелният подвижник за своите трудове.

Само с помощта на благодатта и под покрива на Божествената любов може да се понесе тежестта на неоснователната клеветата. Нека вярващият да вземе пример от нашия Бог, Който простил на уподобилите се на дявола клеветници: *Отче! прости им, понеже не знаят, що правят* (Лук. 23:34). Тези, които са понесли

СТРАСТИТЕ -
БОЛЕСТИ НА ДУШАТА

този най-тежък кръст, са се удостоили и със съответстваща награда - *Блажени сте вие, когато ви похулят и изгонят, и кажат против вас лъжовно каква да е лоша дума заради Мене* (Мат. 5:11).

Ние, носещите любов в себе си, нека я последваме, нека да претърпим и да понесем тази дяволска язва, по примера на Господа, знаейки, че *голяма е наградата ни на небесата* (Мат. 5:12).

МОНАШЕСКИЯТ ЖИВОТ

1. Какво значи да си монах и от какво може да се заключи, че монашеският живот ти подхожда?

По това имаме да говорим много, което е и мъчно за слушане (Евр. 5:11).

Започвам отговора си, заимствайки тези думи от апостол Павел. Господ обяснява много ясно една от главните ни цели: *Бъдете съвършени, както е съвършен и Небесният ваш Отец.* (Мат. 5:48). И на този иудеин, който попитал как да стане съвършен, Той отговорил: *Ако искаш да бъдеш съвършен, иди, продай имота си, и раздай на сиромаси; па дойди и върви след Мене,* като вземеш кръста си (Мат. 19:21).

В Писанието има много места, които указват Божието благоволение към тези, които искат съвършен живот в Христа. Примерът на нашия Господ, Който със Своя живот ни показва съвършенството и ни начерта пътя към него, е повече от всяка заповед или предписание. *Тъй, прочее, всеки от вас, който се не отрече от всичко, що има, не може да бъде Мой ученик* (Лук. 14:33). И Сам Господ, изпълнявайки това в Своя живот, е казал: *лисиците имат леговища, и птиците небесни - гнезда; а Син Човеческий няма, де глава да подслони* (Мат. 8:20).

Монахът е точно този, който избира този път и го следва през своя живот.

А средствата и оръдията, които му помагат да достигне тази цел, са следните: отричане от света, нестяжание, безгрижност, трудолюбие и съсредоточеност.

Причината, която поражда монашеския подвиг, е стремежът да победиш в себе си този човек, който падението на прародителите е довело в света. Защото след падението станало така, че *помислите на човешкото сърце са зло още от младините му.* (Бит. 8:21). Затова е необходимо отдалечаване от всяка причина, която пречи на изправянето на човека - за да се възстанови покаянието и да се върне на нашето естество неговата *първоначална простота.*

Монашеският живот търси въздържанието като едно от средствата за възстановяване на загубеното от нас богоподобие с помощта на благодатта. А обета за отричане от света и за нестяжание монахът осъществява с това, че има само най-необходимото и не разточителства в житейските нужди. Така той избягва причините и материалните блага, които предизвикват и раздразват чувствата, и вкарват човека в плен на наслаждението и разпътството.

Отричането от света посредством отделяне на неразумните причини избавя ума от безцелното развлечение и го пробужда за преразглеждане на мислите и постъпките, които незабелязано са отдалечили човека от неговото предназначение. *Човек в почит не ще пребъде; ще се уподоби на животните, които загиват* (Пс. 48:13). Умът, когато идва на себе си от заблуденията, се обръща към Бога в молитва, просвещава се и се обновява, привличайки и чувствата към спазване на Божиите заповеди.

И тогава Божествената благодат, оскърбена от предишния греховен живот, отново започва да действа в нас и да ни води към очистиането и освещаването - цел на нашия живот. Именно по тази причина великите отци са наставлявали монахът *да пази ума си* (преп. Антоний Велики).

И така, всички усилия и целият живот на монаха са насочени към пазене на ума - за да не се появява неправилен ход на мисли, който впоследствие вече се проявява в конкретни простъпки и грехове. Този, който иска да последва монашеското житие, трябва непременно да познава, макар и отчасти характера си, и да разсъди - ще може ли да преживее така целия си живот.

След като човек отиде в манастир, той се подлага на продължително и тежко изпитване, постоянно го обучават и му разясняват правилата на живота. Първият етап от изпитването е послушанието и подчинението на устава на манастира под ръководството на духовен наставник или на игумена на братството. Изпитването се състои от две части: първата - човек да изпълнява лично даденото му послушание, и втората - да изпълнява манастирския устав.

След успешното преминаване на изпитването и при потвърждение от игумена, се извършва пострижение, на послушника се дава име, и той се присъединява към монашеското братство.

Много хора недоумяват: защо трябва да се подчиняваш на някого? Не престава ли от това човекът да бъде личност?

Подчинението на Божиите творения не е унижение, както се случва в работата с подчинените и техните началници и собственици, а напротив, става основа и състояние на онтологичното съществуване на тварите в сферата на *битието*, тъй като нито една от тях не съществува автономно. Господ справедливо подчертава: *без Мене не можете да вършите нищо* (Иоан. 15:5).

Въпреки че подчинението винаги е било и си остава същност и условие за запазване битието на тварите, то е станало неизбежна необходимост след грехопадението, понеже в живота ни влезли тлението и смъртта.

Не е ли станало причина за тлението и смъртта проклятието на независимото от Бога житие и отстъпничеството?

Самият Творец е предрекъл на прародителя Адам, че в деня, когато наруши заповедта и престане да се подчинява, ще умре. Той не казал, че ще го убие, но че по своя вина ще бъде отсечен от източника на живота, своя Творец. Творенията не могат да съществуват без Първопричина.

По такъв начин термините “послушание” и “подчинение” обозначават образа и основата на нашето съществуване и живот, и в никакъв случай не нещо наложено отвън.

Ярко свидетелство за това е Господ, Обновителят и Преобразувателят на нашия живот. Бидейки безгрешен, Той не е имал нужда от подчинение и зависимост, но за да ни възсъздаде, е указал необходимостта от послушанието: *не търся Моята воля, а волята на Отца, Който Ме е пратил* (Иоан. 5:30). И като доказателство за завършване на Своята мисия, казва: *Отче, свърших делото, що Ми бе дал да изпълня* (Иоан. 17:4).

Още едно условие и закон на монашеския начин на живот е трудолюбието, като знак за това, че сме взели кръста, който Господ счита за необходим. *Ако някой иска да върви след Мене, нека се отрече от себе си, да вземе кръста си и Ме последва*. (Мат. 16:24). Взимането на кръста означава избавление не само от удоволствието, което усетил Адам, вкусвайки от забранения плод, но и от сластолюбието, в което той неразумно и незаконно паднал.

Нашият Господ, поради Своето човеколюбие, чрез приемането на кръста отхвърлил похотта, майката на смъртта, и дал този пример на всички, които ще Го последват.

Ако резултатът от всяко престъпване и нарушение на заповедта е наслаждение, тоест похотта, то да се съкруши тя може само с настойчива съпротива и с много трудове.

2. Какъв трябва да бъде истинският послушник?

Истинският послушник е образ на истинния Първообраз, нашия Господ Иисус Христос, Който бил послушен на Бог Отец до смърт и ни дарувал тържеството на Възкресението. *Даде Ми се всяка власт* (Мат. 28:18) - открива ни съвършеният Послушник това, на което всеки послушник има право и получава в излишък, *защото не с мярка дава Господ*. Нашето наследство за това е освещаването и осиновлението.

Монахът може да достигне високата си цел само в случай, че по пътя на пълното отричане се освободи от *всичко свое*, и като следствие, чрез послушанието се умъртви за чувствения и мисления свят. Така той ще се избави от ветхия човек и с дръзновение ще каже: “Ето, аз оставих всичко и Те последвах” (вж. Мат. 19:27). И тогава ще чуе от нелъжливите уста на Господа, че ще наследи вечен живот.

О, блажено послушание, което изтръгна от отеческите недра на Събезначалния Отец и Духа Бог-Слово, Самата Вселюбов, ти приведе в равновесие и извикания от първото непослушание хаос.

Целта, която всеки послушник се стреми да достигне, водейки битка, е пълното и съвършено отричане от предишния живот по своя ум, отричане от своята воля и дела. Ако това му се отдаде, тогава той ще бъде увенчан от Божествената благодат, която дава безстрастие и истинска свобода.

За такива подвижници Обновителят на нашето естество, обръщайки Се в някакъв смисъл изискващо към Отца, казва: *Желая и те да бъдате с Мене там, дето съм Аз, за да гледат Моята слава* (Иоан. 17:24).

И така, тези от вас, които искат да станат сънаследници на Сина, Който е Отеческа Любов, изберете блаженото послушание и го следвайте в живота си. В него е заключен смисълът на взимането на кръста и то безпрепятствено довежда до Царството Небесно.

3. Какво е отричане от света?

Отричането от света е отказ от всичко, което не принадлежи на абсолютната *необходимост* и е следствие от живота в духа на този свят. Общият закон е такъв: всичко, което не отговаря на понятието за необходимост, принадлежи на сферата на възжелението - което ражда користолюбието и себелюбието - и приготвя пътя за майката на смъртта - сластолюбието.

Пример за истинско отричане от света ни е дал Господ, когато след Кръщението се е отдалечил в пустинята и с вяра се е предал на всеспасителния Творчески Промисъл, който удържа и съхранява вселената.

Следното изречение на псалмопевица разкрива значението на абсолютното отричане: *Възложи на Господа грижите си, и Той ще те подкрепи*. (Пс. 54:23). Само много верните са способни да придобият тази вседобродетел. Отците, които са я следвали в живота си, са вкусили и сладкия ѝ плод - безстрастието, което се ражда от твърдата вяра в Божия Промисъл, и води, съгласно отците, към *съзерцателна* вяра.

Постигайки Бога в моментите, когато Божията благодат им е изпращала утешение в съответствие с изкушенията, на които са противостояли, светите отци са придобили съвършена вяра в Бога и са оставали непреклонни във време на връхлитащите ги бури и изкушения.

И така, започвайки с отричане от света, ние се приближаваме към безстрастието, което ни дава сили да претърпим изкушенията. И да достигнем чрез Божествената благодат тези добродетели.

4. Какво представляват помислите, от какво възникват, как действат на човека и как да се борим с тях? Възможно ли е те някога да се прекратят?

Помислите, накратко казано, са мисли, посредством които умът общува с духовния и с чувствения свят. На въображаемия екран на ума възниква като образ някаква мисъл, която носи определен смисъл, и тогава умът, ако, разбира се, не е свързан и се намира в добро здраве, изследва, опирайки се на логиката, значението на тази мисъл.

Причините, извикващи помисли, са многочислени, като не се изключва даже и самата мислителна дейност на ума. Той приема помисли както от окръжаващия свят, така и от триизмерното време - сегашното, миналото и бъдещето, а така също и от незаспиващия ни враг - сатаната. Може да се каже, че болшинството от тях, и при това най-отвратителните, идват точно от него. Целта на сатаната е нашата вечна смърт, която той сам е наследил.

Първото проявениена мисълта - помисълът, се нарича *прилог* и възниква безпрепятствено в ума. Нашият ум наподобява отворено око, което без усилие вижда това, което попада в полезрението му, дори и да не иска.

След като се появи прилогът, умът пристъпва към изяснение какво е това, каква е целта му и какъв може да бъде резултатът. В компетенциите на ума освен изследването влиза одобрението или отхвърлянето на този помисъл. Всеки помисъл предизвиква само припомняне, а умът, въз основа на способността си за разсъждение, на материалните потребности и на вярата на човека в неговото предназначение, решава дали да приеме помисъла, или да го отхвърли.

Помисълът не насилва свободния ни избор при условие, че не е бил предшестван от лоши привички или страсти, станали навик, и тогава вече и дяволът взема участие. Избяването от плена на лошите привички е възможно, като се избягват причините, които ги предизвикват. Нужно е да се употреби сила и съпротива, за да не се повторят те, и постоянно да се призовава Божията благодат, която може да ни даде свобода. Сами по себе си помислите не се налагат на човека, но и не се прекратяват, а възникват в зависимост от това, какъв избор прави властващият ум.

5. Какво е невидима бран?

Невидима се нарича, защото не я виждаме. Само истинските подвижници знаят каква е, по нейните действия и резултати. Нелъжовният свидетел на това апостол Павел казва, говорейки за коварството на дявола: *защото не са ни неизвестни неговите замисли* (2 Кор. 2:11).

Невидимата бран съществува поради всеобщото тление, което противодейства на Божествените закон и воля. В началото се заражда мисъл, след това се взема решение и след този избор вече следва самото действие. Тези процеси протичат в човешкия ум, който подлага всичко на проверка и взема окончателното решение.

Законът на развалата, прибежище на неразумното начало, или чрез страстите, или чрез демоните, упорито държи ума в състояние на заблуда, с което се обяснява и фактът, че човекът често прави пристрастни и неразумни изводи.

Тази борба е невидима за нас и битката е неосезаема, но съществува вътрешна подбуда за приемане на решението, след което следват съчетанието и самото действие.

Целият този лабиринт на невидимата борба и битка с неразумното начало за спазване на Божията воля, за добродетели и правда, се нарича невидима бран.

6. В какво се състои вътрешната бран на монасите?

В едно изречение се казва: “Умът вижда, умът слуша”, което означава, че умът е центърът на мислителната дейност на човека, който взема решения и предприема действия.

Целта на монаха е да пази ума си; той трябва да го контролира, да го подчинява и да го направлява да изпълнява Божията воля. По такъв начин ще бъде възможно да държи под контрол не само външното действие и движение, но и да пленява *всеки разум, за да бъде покорен на Христа* (2 Кор. 10:5).

Взимайки за основа словата на апостола “да живеем вече не за себе си, а за Христос, Който умря за нас и възкръсна” (вж. 2 Кор. 2:15), монахът се грижи за това, да се отдели от помислите за този суетен свят и неговите предмети. И ако телом той се намира все още на земята, то с мислите, с волята и с действията си да пребивава на небето, накъдето е устремена неговата любов. Към това трябва да се стреми монахът и след като стане причастник на възкресението и вечния живот, според своята мяра, да се опитва да показва на хората пътя на истинското покаяние и средствата за спасение.

7. Каква е разликата между монашеската бран и бранта на живеещите в света?

За тези, които живеят в света, борбата или бранта се извършва в чувствения свят - в света, който ни обкръжава.

Монахът обаче води борбата на два фронта - чувствен и мислен.

Ако мирянинът отсича от себе си всичко чувствено, той веднага се освобождава от неговото влияние. А монахът, напротив, правейки същото, не се избавя от влиянието на помислите и чувствата, които се задържат в него като образи от миналото и бъдещето, не преставайки да предизвикват похоти и страсти.

Да се избави от *действия* грях за монаха все още не е всичко; неговата цел е да умъртви всяко страстно движение и всичко, от което се състои ветхий човек.

Ако му се отдаде първото, тогава той ще избегне осъждането и присъдата на Божественото правосъдие, а ако му се отдаде и второто, то получената чистота на сърцето ще го отведе към наследяване на Божествените обещания и богоосиновление. Тогава монахът ще стане наследник на Отца и сънаследник на Христа.

Тази тема, най-общо казано, е многоизмерна, и тук ние набелязахме, да кажем, отделни щрихи. Желаяем на тези от вас, които търсят и искат тази награда, с подвиг и с усилие да я постигнат.

8. Какво означава чистота на сърцето и как да се достигне тя?

Думата *сърце* не означава плътски телесен орган. В нравствената и духовна област под думата *сърце* изобщо се разбира цялата личност на човека, която понякога се нарича още душа, понякога ум - тоест всичко, което е присъщо на човека - неговите предпочитания, качества, духовно състояние.

Образът и подобие на човека, което Създателят сътворил, и от това именно изказал удовлетворението Си, следва да се търси в цялата човешка личност. Именно нейното очистване изисква Бог, и когато тя се очисти, Той Сам открива на човека Себе Си и всичко, което произлиза от Него.

Блажени чистите по сърце, защото те ще видят Бога (Мат. 5:8). А какво тогава е душевната нечистота, нечистотата на ума и сърцето, от която така се гнуса и отвращава Бог, така че се налага очистване?

Виновни за нея са и демоните, заради което и справедливо се наричат нечисти духове. Но каква нечистота може да има в невестествените, умни и безплътни духове? Нечистотата в тези безплътни същества е гряхът и цялата съвкупност на неразумното, лошото начало и злонаравие.

Дяволът, като основа и начало на всяко извращение, е коренът и причината за всяко зло.

От него е бил прелъстен човекът и след като се възбунтувал срещу Бога, изгубил богоподобните си качества и светостта, и придобил злоба - свойството на дявола. По право човекът е станал и остава нечист по душа, ум и сърце.

Поради Своята благост и милосърдие Бог иска да върне човека в първоначалното му състояние и достойнство. Той прави всичко, за да съблече човекът от себе си грозната и противна на разума развратеност и начин на мислене, в които се е облякъл - защото всичко това не е той.

И когато човек направи това, ще се свлече всичко, което не му е присъщо, и Бог отново ще го облече в светостта, която той е изгубил, и ще го направи причастник на всичко отеческо, което ни е дарил Христос със Своето пришествие в света. Ето какво е сърцето с неговата нечистота и смърт, и ето начина за неговото очистване и осветление.

Този, който, от една страна се противи на прилозите, на греховните помисли и на греховните постъпки, и от друга, ежедневно се стреми и мисли за добродетели, се избавя по благодат от влиянието на лошия начин на мислене.

Това непременно ще стане именно така, тъй като такъв човек е победил греха, и паметта за злото се е заличила от мислите му. На него подхожда казаното от Господа: *иде князът на тоя свят, и в Мене той няма нищо* (Иоан. 14:30). Ето кои са *чистите по сърце* и кой е способен да види Бога и да усети Неговата благодат, тъй като *царството Божие вътре във вас е* (Лук. 17:21).

Господи на силите, Иисусе Христе, Ти, Който си ни привлякъл към Твоето Божествено познание и си ни позволил да просим от Теб и да Те призоваваме, не ни лишавай от Твоето благословение, но ни укрепи и ни удръж до Себе Си, и ни дарувай този дар, по Твоето обещание. Амин.

9. Какво представляват изкушенията и каква е тяхната цел?

Изкушенията са резултат от нашето предателство, тъй като сме се отказали да бъдем там, където ни е поставил Бог. Те се наричат изкушения, тъй като изкушават, но заедно с това ни учат на опит.

Всички неблагоприятни обстоятелства, трудности, препятствия и съблазни, които се случват в живота ни, се наричат изкушения, защото ни безпокоят, стесняват свободата ни и нарушават душевния ни мир. Ако бъдем бдителни, можем да получим полза от тях.

Изкушенията са два вида: естествени и неестествени. Естествени са тези, които произтичат от естественото изменение на обстановката, в която живеем, и се случват или по волята на Пресвета Троица, промислително, или по волята на имащите власт. Неестествени са тези, които възникват, когато неразумното начало прониква в нашите мисли и постъпки.

Причината за всичко това е нашето собствено богоотстъпничество, веднага повлякло след себе си преврат в три сфери: бунт против Бога, против нас самите и против природата. С тези преврати, имащи многобройни последствия, е била разрушена заложената от Твореца хармония в природата, появили се тлението, страданието и накрая смъртта.

По Своето човеколюбиво домостроителство Благодетелят Бог отново не ни е оставил, но ни е дал в замяна покаяние, като възможност за изцеление. Ако признаем вината си и търпеливо претърпим ставащото с нас като справедливо наказание от страна на Промислителя Бог, ние го обръщаме в полза за себе си. *Твърдо се уповавах на Господа, и Той се наклони към мене и чу моите вопли* (Пс. 39:1) и *който претърпи докрай, ще бъде спасен* (Мат. 10:22).

Ако осъзнаем тайнството на тази "обмяна", ще подражаваме на нашия Господ, Който със Своя пример е доказал, че можем да обърнем търпението към случващите се с нас в живота ни многочислени скърби в

полезно средство за спасение. *През много скърби трябва да влезем в Царството Божие* (Деян. 14:22), *много са скърбите на праведника* (Пс. 33:20), *стеснен е пътят, който води в живота* (Мат. 7:14). И вече съвсем ясно - *който не взима кръста си, а следва подире Ми, не е достоен за Мене* (Мат. 10:38).

От приведените дотук места от Свещеното Писание узнаваме, че изкушенията са необходима част от живота, средство за обновяването и за спасението на човека.

10. Какво представлява духовното ръководство?

Духовният отец е образ на вечния, на великия Бог и Спасител на всички нас Иисус Христос, отражение на Неговото бащинство.

Духовният отец е готов, жертвайки себе си, да се занимава, да спасява, да изцелява и да връща в стадото *заблудилата се овца*.

Духовният отец е постоянното присъствие на нашия Господ на земята, той заедно с Иисус ни уверява, че няма да допусне смъртта на грешника.

Храната и пиетието на духовника, дългът, смисълът и целта на служението е обръщането и спасението на всеки паднал човек. Без да търси своето, духовникът постоянно принася себе си в жертва, като се грижи и стареа *да не загине ни един от тия малките* (Мат. 18:14). Поради това той става *за всички всичко, щото по какъвто и да е начин да спаси някои* (1 Кор. 9:22).

За да се постигне тази велика цел, духовният отец трябва да се отличава с безкористна любов, с кротост, низходителност, да бъде свободен от привързаност към каквото и да е в този свят, и по-скоро с примери, отколкото с думи да призовава духовните си чеда към самоотречение.

Нека той да се украси с подобаваща разсъдителност, за да не чуе никога от мислещите противоположното: *Лекарю, изцери се сам* (Лук. 4:23). Във всеки случай духовният отец трябва да бъде свободен от различни привързаности, което е необходимо за постигане целите на неговото служение. Той е този, който *ще върже силния и ще ограби къщата му* вж. (Мат. 12:29), той дръзновено казва заедно с Павел: *защото не са ни неизвестни замислите на сатаната* вж. (2 Кор. 2:11). И накрая, той изцелява всяка рана, лекува заблудение, разрешава недоумение или може да се ориентира в конкретна ситуация.

Всемогщата благодат на Пресветия Дух, която съпътства истинния духовник, му казва, че *всичко е възможно* с нейна помощ. Истинският пастир неуморно води борба за това, никой от Христовото паство да не погине. Той осъзнава изречението от Свещеното Писание, което казва: *ако извлечеш скъпоценно от нищожно, ще бъдеш като Моите уста* (Иер. 15:19) и *който е обърнал грешник от лъжливия му път, ще спаси една душа от смърт и ще покрие много грехове* (Иак. 5:20).

Най-драгоценният дар, който дава на духовника съвършената Христова любов чрез благодатта, е умението не само да различава духовете, но и да се ориентира и в други въпроси. Духовникът ясно *изследва* (и разсъждава за) *всичко, а него никой не изследва* (1 Кор. 2:15). Чрез разсъждението духовникът измъква човека от заплетения кръг, в който той се е оказал и който така безжалостно е разрушавал неговата личност, помага му да дойде на себе си и да започне нов живот.

Както вече казахме, двете богосветли "очи" на духовника, без които пътят му е тъмен и опасен, са състраданието и разсъждението. Колко пъти ние имаме възможност да се възхищаваме на истински герои на духа, или по-точно - на спасители, чието поведение, и изобщо чийто живот са били в най-голяма степен украсени от светото разсъждение! Ако например няколко човека извършват един и същи грях, то в светлината на разсъждението разликата между тях ще бъде очевидна. Разсъждението е солта, с която подправят храната и я предпазват от тление.

Много пъти се случва на духовниците да се задават едни и същи въпроси на духовни теми или да предоставят на тяхната преценка едни и същи проблеми, но те на всекиго отговарят различно. Всичко зависи от това, с кого имат работа, какъв е проблемът, имат значение обстоятелствата и времето, а също и мястото, където всичко се е случило. Отговорът, даден или като съвет, или като заповед на един човек, не подхожда на друг, поради различията в характера, случая и обстоятелствата. По такъв начин, преди да изследва прецизно как стоят нещата, духовникът няма да даде отговор или някакво решение.

Да вземем конкретен пример. Четирима души вкусили храна преди установеното време или повече от допустимата мяра. Първият ял, защото бил гладен, вторият изпълнявал лекарско предписание, третият - защото му харесвала храната и бил победен от желанието, на четвъртия просто му харесвало да води своеволен и невъздържан живот. Как може в този случай да се проведе еднакъв съд над всички?

И така, да съединим молитвите си към нашия Пастироначалник и Спасител - да дарува на Църквата истински духовници, за да донесат те равновесие в обществото ни, вдъхвайки му нов живот.

11. Как истинските монаси преживяват Божествените видения?

Ако, според словата на Господа, *царството Божие вътре във вас е* (Лук. 17:21), то няма нищо страшно в това истинските монаси да усещат и да преживяват Божествените енергии на благодатта.

Царството Небесно, където е Сам Бог, не е просто бъдещото местопребиваване на праведниците във вечността. То е и благодатта на Светия Дух, *която действа*, обитаваща в душите на благочестивите, на тези, които я приемат благодарение на послушанието си пред Божествените заповеди.

Царството Небесно може да се види, защото то е причина, основание и действие на всяка добродетел и освещаване. След това е естествено истинските монаси, като изпълняват точно заповедите и Божията воля, да усещат и с ума, и със сърцето си, че в тях обитава и действа благодатта, и ги уверява в нелъжовността на Божествените обещания.

Очистването и просвещаването на ума с Божествената светлина - тоест способността да виждаш по-далече от бесовете или да предчувстваш, или да предсказваш бъдещето, което достигат духовно преуспелите монаси - е дело на Божествената благодат. То се случва с тези, които са се освободили от *ветхия човек*, свалили са от себе си *земния образ* и са се облекли в *небесен*, така че "тленното е било победено от живот". Доколкото е възможно, те са очистили сърцата си и благодатта постоянно пребивава с тях.

Умът им тогава се освещава и вижда отдалеченото и това, което е невъзможно да се види с телесните очи. Той узнава това, което не е знаел, и отчасти вкухва първоначалното богоподобие, което някога е притежавал човек. Както ни учат светите отци, когато умът се очисти от страстното състояние на *ветхия човек*, се просвещава. По-нататък за него е естествено да вижда демоните и да знае всичко, което те, намирайки се далече от него, замислят срещу него, а самите бесове не знаят за това. Той вижда и още много други тайни за това, как действа Божият Промисъл, но открива на другите само това, което му е позволено.

12. Какво представляват пророчествата и защо времето в тях не се указва ясно?

Пророчеството е предсказване на това, което ще се случи в бъдеще, с помощта и действието на Божествената благодат.

Бог Творец, с всепоспасителния Си Промисъл, грижейки се за всички и “знаейки всичко, още преди то да се случи” предварително уведомява човека за това, което ще стане в най-близко или в далечно бъдеще, по две причини.

Първата се състои в това - човек да не се отклонява от естествените и от нравствените закони на живота, и втората, по-важна - да знае, че всичко прави и над всичко господства Божественият Промисъл - както това е било установено от началото на света: *ни една йота, или една чертица от закона няма да премине, докато всичко не се сбъдне* (Мат. 5:18).

Ако пророчеството е от Бога, и следователно е действие на Божествената благодат, тогава то предава истинно това, което Бог открива за спасение и полза на човека.

Ако обаче пророчеството не е от Бога, тогава имаме работа с лъжата и коварството на сатаната, чиято постоянна цел е да прелъсти човека и да му нанесе вреда. Оръдията и средствата на разположение на дявола са лъжата и измамата, и именно с тяхна помощ той ще изопачи истината за вреда на човека.

Господ ни е открил тази дяволска същност, за да не приемаме на вяра всичко, което изхожда от дявола. На развратените юдеи, подражаващи на своя учител - дявола, нашият Господ е казал: *Ваш баща е дяволът; и вие искате да изпълнявате похотите на баща си. Той си беше открай човекоубиец и не устоя в истината, понеже в него няма истина. Кога говори лъжа, своето говори, защото е лъжец и баща на лъжата* (Иоан. 8:44).

Като изкусен дух, дяволът може да пристъпва към ума и с помощта на лъжливи усещания да създава картини и видения, прелъстявайки по такъв начин тези, които, разбира се, сами му отстъпват. Тъй като от Писанията дяволът знае всичко, което ще стане в бъдеще и което Светият Дух от време на време е предричал, той бърза с лъжливи образи и видения да прелъсти вярващите с цел да им докаже лъжливостта на Божествените предсказания, които представя за свои.

За нас, вярващите, пророчеството няма голямо значение, тъй като то не ни съобщава нещо ново, което да трябва да знаем. Ние живеем с *вяра*, а не с *видения*. Затова не са ни нужни сведения за това, какво ще се случи в бъдеще, което очакваме и без това и което в своето си време ще ни стане известно.

Объщайки се към нас, Бог казва, че “Той е верен във всичките Си слова” и с пророчеството подкрепя нашето търпение, откривайки и показвайки със Своите действия, че ще пребъде с нас винаги. По-ценни за нас са пророчествата, които имат отношение към явяването на Бог-Слово - които откриват, че само Той може да преобрази и да спаси света, и преди всичко - човека, паднал в тлението.

Тези пророчества са били средоточие на копнежа на човека, върху тях е било устремено вниманието му, и те са се изпълнили, когато е дошла “пълнотата на времената, както и Самото Слово, Коего, след като ни е известило, е изпълнило всичко”.

Другите пророчества, приведени в Божественото Писание и предадени на *водените от Светия Дух* отци на Църквата, имат за цел да укрепят хората във вярата, и да ги предпазят в това, което ще се случи с тях в бъдеще - тоест, както казахме, са доказателства, че Божият Промисъл не ни оставя.

За да се избегне насилието над свободата на човека, в пророчествата обикновено не се указва времето. Бог без усилие може да спаси целия свят (макар това да става така или иначе), но не го прави, за да се самоопредели човекът със своя избор.

Човекът по собствена воля се е отвърнал от Божествената воля и така е отпаднал. Ето защо той и сега трябва свободно да покаже към какво се стреми, а не да се подчинява от страх или поради сила.

Пророчеството е свидетелство за това, че Божественият промисъл прави всичко. Той ни подбужда да стоим във вярата си и вярно да я изповядваме.

Изобщо, пророчеството не променя нищо от замисленото от Божия промисъл, но пробужда човека, който постоянно пренебрегва дълга си; ако той (обаче) продължава да постъпва все така, тогава ще принуди Бога

да го вразуми с неочаквани изкушения или със смиряващи беди, за които ние говорихме подробно в един от предишните отговори.

13. Какво е безгрижие и как да се борим с него?

Трябва да ви кажа, че дори само споменът за него извиква у мен чувство на страх. Безгрижието! То е най-ужасното оръжие против страстното, създадено от пръст наше тяло, оръжие, което дяволът винаги има под ръка, за да се сражава с нас.

Удоволствие и печал - това са най-силните оръжия и средства, посредством които безгрижието и нерадението действат и се задържат в човека. Като от противно на човешкото естество начало, от тях можем да се избавим единствено с подвиг и тежък труд. И именно тук човек често се предава.

Нито удоволствието, което предлага светът, който *лежи в зло* (1 Иоан. 5:19), нито още повече печалността са били присъщи на човешката природа в състоянието, в което тя е излязла от ръката на Твореца, и поради това след падението неразумното начало се стреми насила да я покори. Ние, по словата на апостол Павел, сме "продадени на греха" и поради това, когато постъпките, извършени против волята ни, пораждат униение, тогава редом с него израства и злото, наричано безгрижие.

Усърдие и старание - ето нашите средства и движещата сила в нашия подвиг, в зависимост от която с помощта на благодатта ние преуспяваме на духовното си поприще. И по тази причина врагът ни напада често, за да попречи на преуспяването ни.

На безгрижието, в ущърб на нашето спасение, спомагат както естествените причини, така и причини, противни на естеството.

Естествени причини са тези, които предизвикват поява на страстите - тоест условията на обичайния ни живот, като климатичните условия, лошото хранене, прекомерният труд, също така всички извънредни или странни събития и т.н.

От противостествените можем да посочим презрението към нашите задължения - когато сме заробени от многочислени страсти и привычки, нарушаваме нравствените закони и сме подложени на такива страсти, като гняв, мъст, осъждане, измяна и други подобни.

Всичко това не само предизвиква, но и засилва безгрижието и разпуснатостта на човека, и постепенно го убива, или по-точно е самата смърт.

Спасението е в постоянството в това духовно направление, което сме избрали, и в последователността при изпълнението на задълженията ни - което се постига с настойчиво следване на правилата на духовния живот, с непрестанно помнене на смъртта, на Страшния Съд, и на мястото, където се намират осъдените грешници, на безкрайността на вечната присъда, и като следствие - пребиваването заедно с оръдията на вечната погибел, както и с всичко, което извиква у нас ужас и е описано от Господа.

Също така много помага - като противоотрова на този грях - спомнянето на страстите Господни и на борбата, която са водили *от века подвижниците*, и особено мъчениците, които *не милееха за душата си дори до смърт* (Откр. 12:11).

Ако искаме да се уверим, че безгрижието, което се задържа в нас, не се поражда от естествени причини (като например от нещо, което силно ни е подействало), то в този случай трябва да изследваме как се трудим, как се храним, какво е поведението ни, и ще видим, че не сме правили нищо, което е могло да предизвика излишна умора, ще ни стане ясно, че това е бран от сатаната, и трябва да ѝ се противим. Но правилния отговор и решението на този проблем можем да получим само с молитва и самоукорение.

14. Какво е безстрастие и можем ли да го достигнем, ако пожелаем?

Безстрастието е свобода от всяка страст. Както природата ни, и то е два вида. Нашите усещания имат за свой източник биологичната ни природа. Ако ги заставим да се подчиняват на разума и движенията им да са в пределите на необходимото, тогава това ще означава, че те се раждат безстрастно, доколкото няма условия за неправилното им движение. В дадения случай става дума за относителното външно безстрастие на органите на нашите чувства, което показва разумността на човека.

Обаче това, което ни прави богоподобни, са духовните органи на чувствата ни. Катастрофата, произтекла вследствие от падението, е нанесла голяма вреда на духовната ни сфера. Справедливо е казано в Писанието, че *помислите на човешкото сърце са зло още от младините му* (Бит. 8:21), тоест от рождението му. Поради това ние трябва да търсим духовно безстрастие, тъй като чувствата ни се раздразват и се привеждат в движение от мислителната част на душата.

Не случайно светите отци са обръщали цялото внимание към духовната си свобода и заради нея са понасяли своя мъченически подвиг. На тях им се е отдало да отстранят от себе си причините за страстите и да пресекат безпорядъка, който е царял в органите на чувствата им - както на телесните, така и на душевните, а така също и да удържат ума си от безделното и безсмислено блуждаене. В резултат те са достигнали способността за правилно съждение и като следствие - правилно отношение към окръжаващия ги свят.

Живеейки по Божествените заповеди и изпълнявайки точно Божията воля, ние ще станем наследници на Божествените обещания - богоосиновление и безстрастие.

Тези, които с Христовата благодат са получили тази награда, са се облекли в *небесен образ* и още в този живот вкусват благата на Царството Небесно, усещайки себе си като синове Божии. Те вече не се боят от битката с този свят, нито от дяволската злоба, тъй като чрез пълнотата на благодатта са дошли в състояние на *неизменяемост*, и законът на развалата и измененията за тях, макар и все още живеещи на земята в тяло, е напълно премахнат.

Такива са били нашите богоносни отци, които с много трудове и с пълно послушание пред Божията воля са възприели Христа, Който им *даде възможност да станат чеда Божии* (Иоан 1:12) и *смъртта няма вече власт над тях* (Рим. 6:9).

15. Какво е Божия благодат и може ли тя да бъде описана?

Това, което се отнася до свръхестествените свойства на Бога, никога не може да бъде описано от тварно същество. Човекът го разбира само смътно и неясно, защото Божественото е непостижимо и неописуемо.

Божествена благодат се нарича силата или енергията на Бога, с която Той е сътворил и удържа вселената. Тя се нарича благодат, тъй като се дава даром.

Тя е нашата единствена надежда и утешение, от нея сме се лишили след падението. Но нашият Господ ни я е върнал, когато е дошъл на земята. Тя, в зависимост от вярата и от точността при спазването на Божиите заповеди, ни избавя от плена на ветхия, на пръстния, човек и ни претворява, съзиждайки вътре в нас образа на небесния. И тук трябва да се подчертае, че всичко в дадения случай зависи не от човешките усилия, но от Бога. Ние привличаме благодатта със смиреномъдрие и особено с прояви на състрадание и любов към ближния.

ПЪТЯТ НА ПОКАЯНИЕТО

1. Какво е кръщение и защо се кръщаваме?

Кръщението е доказателство за изповядване на вярата от християните, искрените послушници на Бога, истински граждани на Царството Небесно, членовете на Тялото Христово и съответно, наследници на вечния живот.

Божественото Кръщение според православното (и единствено) вероучение, е връщане в първоначалното ни строение по образ и подобие на нашия Творец и следователно - възсъздаване на нашата личност.

Нашият Господ именно на това настоява, като казва в Откровението Си: *Който повярва и се кръсти, ще бъде спасен* (Марк. 16:16). Кръщението е възстановяване на нашето първоначално състояние и следователно - насъщна необходимост, за да се върне изгубеното богоподобие на естеството ни. Кръщението е отхвърляне и заличаване на прародителския грях, и на тези негови последици, които са били предизвикани в нашето естество от наказанието и осъждането.

С Кръщението в името на Пресветата Троица, истинния Бог, ние се присаждаме към самия Ствол, към нашия Творец, за да бъдем ипостасни причастници на Божествените обещания. *Както Ти, Отче, си в Мене, и аз в Тебе, тъй и те да бъдат в нас едно* (Иоан. 17:21). В Кръщението ние ставаме наследници на Отца и сънаследници на Неговия Син.

Разбира се, само Кръщението без добри дела е недостатъчно и обратно - без Кръщение никое добро дело не може да ни оправдае. Това е било и досега си остава изискване на Господа, истинския ни Спасител, Който се обърнал към учениците Си, които изпратил да продължат Неговото дело - спасението на човеците: *И тъй, идете, научете всички народи, като ги кръщавате в името на Отца и Сина и Светаго Духа и като ги учите да пазят всичко, що съм ви заповядал* (Мат. 28:19, 20).

Чрез православното Кръщение в името на Триединния Бог ние ставаме *чеда Божи* и участваме в *жребия на светиите*. Но се освещаваме или получаваме Божествената благодат не от веществото, което като такова се използва в тайнството Кръщение, а по силата на трикратното призоваване на Бога, както са ни предали светите апостоли и боговдъхновени учители на нашата Църква.

Има и други видове кръщения - неправославни - във всяка секта или ерес.

Обаче има само Един Бог и Една Истина, и само истинно вярващите стават причастници на благодатта и богоосиновлението.

2. Къде води човека истинското покаяние?

Благодатта на Човеколюбеца Бог е една, но независимо от това, тя действа във верните по различни начини.

В тези, които са в самото начало на покаянието и не са се избавили от страстите тя действа ободряващо, за да не изпаднат в малодушие и да отстъпят.

На тези, които вече са преуспели и се подвизават усилено, тя се явява от време на време и им дава мъжество в трудовете.

Тези, които още повече са напреднали в *практическото* дело и са укротили чувствените страсти, тя просвещава с Божествена светлина.

А у тези, които с най-голямо старание пазят сетивата си от плена на неразумното и страстно начало, умът в значителна степен се просвещава от Божествената светлина; благодатта ръководи помислите им, така че мисленият им избор и постъпки са винаги разумни и богоугодни.

Както казват светите отци, непостижима и поразителна за човешката логика тайна е, как умът с най-усилено внимание укротява противните на разума влечения и движения на чувствата - *логос на духа и на живота*, и обуздавайки ги, намира успокоение в тях, и тогава благодатта се предава във властта на господстващия ум, и тези две свършени начала, съставляващи свършения човек, се съединяват в едно.

При пълно покаяние, когато *тленното е превзето от живота* и умът заедно с Божествената благодат осъществяват възкресението, възникват чувства и знания без участието на естеството и започва истинското служение на пълнотата на Църквата.

Макар благодатта да е една, тя пребивава в своите съсъди - осветените души, по различен начин и дава на всеки *по мярката на дара* (Еф. 4:7). На едного дава премъдрост, на друго знание и дар да богословства, на трети - дар да пророчества, на четвърти - дар да изцелява, на пети - дар да служи - всичко в съответствие с необходимостта за устройване на църковната пълнота. И сега, не само в далечното минало, продължава и действа обещанието на нашия Господ, че Той никога няма да ни остави сами.

Тези състояния, които се явяват своеобразни форми на духовно преуспяване на ония, които старателно пазят съвестта си, са постоянни, но и *преживяващите ги*, не могат да ги контролират *та преизобилната слава да се отдава Богу, а не нам* (2 Кор. 4:7).

На някои, когато това е целесъобразно, се дават свидетелства по Божията благодат. И отново - тези, които преживяват подобно състояние, не могат да го контролират - кога, как и колко. Обикновено то възниква благодарение на молитвата, но не тогава, когато молещият иска, дори и много да го желае.

Човек никога няма да съумее напълно да контролира действието на благодатта, както и да опитва, тъй като съществуват определени граници, установени от Божия Промисъл, които са почти неизменни. Ние имаме право да молим, не да заповядваме. Спасението на човешката душа - ето какво е угодно на Божията воля, и ако на това ще попречи някое утешение, молбата за него никога няма да бъде чута от Бога.

3. Практически средства, които съдействат на покаянието и водят към него

Доколкото покаянието е поправяне на съгрешенията с дело или мисъл, първото, което ни е нужно, е да се отдалечаваме от поводите и причините, които ги предизвикват.

След това трябва да вземем мъжествено и твърдо решение - нещо, което по принцип не е чуждо на нашия характер и воля - да не повтаряме повече това, в което до този момент сме се провинили. Това решение трябва да се съедини с постоянно призоваване на Божията помощ и така ние ще върнем Божията благодат, която сме оскърбили и прогонили от себе си с греховете си.

Същината на покаянието и на последващото го изцеление, което така жадува човек, е в поемането върху себе си на много трудове - духовни и физически.

Чрез трудовете се съкрушава и унищожава сластолюбието, извикано към живот от нашето себелюбие и проявяващо се по различни начини - тъй като *всяко престъпление и непослушаниеще получи праведна*

отплата (Евр. 2:2). Ето пример за това, как се извършва Божественото правосъдие, което се отвращава от неразумното начало, влязло в действие чрез нарушаване на законите и принципите на съществуване на нашата земна ипостас.

Както вече споменахме по-горе, неспособността на природата ни да прави верни съждения, неизбежно влече след себе си и невярно отношение към заобикалящия ни свят. И така ние веднага многократно съгрешаваме и като основно следствие от греха идва сластолюбието - майката на смъртта. Друго лекарство и средство за борба с тази опасност освен спасителното трудолюбие не съществува.

По тази именно причина духовниците дават правила на тези, които вървят по пътя на покаянието. Така те извикват в духовните си чеда *неволно* трудолюбие като средство за борба със сластолюбието, произлязло от престъпването на заповедите.

Много помага на този, който пребивава в състояние на постоянно и истинско покаяние, в дълбоко размишление за нашето предназначение. Какви сме били в началото на нашето сътворение, когато лукавството и подобните на него страсти още не са били пленили душата, докъде сме изпаднали и накъде трябва да се стремим с Христовата благодат.

Ако подобни размишления ни съпровождат и неразделно присъстват с нас, ние никога няма да се поддадем на гнева и на предизвикателството, което ни отправя неразумното начало и законът на покварата.

4. За какво е нужна изповедта?

Изповедта е първият елемент на покаянието. Нейното значение виждаме в притчата за блудния син: *Ще стана и ще отида при баща си и ще му река: татко, съгреших против небето и пред тебе, и не съм вече достоен да се нарека твой син* (Лук. 15:18, 19).

С думите *ще стана* той показва своето изправяне от предишното падение, разрива с беззаконно направения по-рано избор и направените грехове. С признанието *съгреших* той иска прошка. Следващият елемент на действителното покаяние е смирението, потъпкващо неразумното начало, в което егоизмът и високомерието на заблудения намират своето прибежище. *И не съм вече достоен да се нарека твой син!* Доброволното признание за това, че вече я няма връзката с бащата, е необходимото доказателство за осъзнаването на своята простъпка и за действено връщане на човека в естественото му състояние.

Различни места от Писанието указват необходимостта от изповед като практическо доказателство за покаянието. Чрез изповедта човек разкрива своето поражение, предателство и отричане от своите задължения, от които е произтекло падението и гибелта. Той разкрива вината си и с това отстранява причината и всичко, което го е довело до поражението, а след това окончателно вече се връща към Отца, връзката с Когото е била прекъсната от греховете и престъпленията.

За всяка простъпка и за всяко непослушание човекът носи двойна вина: телесна, чувствена, и с душата - заедно с ума, откъдето започва и предателството. Без изповед покаяние не е възможно, както и изповед без покаяние. Това безусловно са две неотделими едно от друго средства за спасение.

Основната причина за заблудението на човека е лъжливото съждение, което произнася умът. Покаянието означава обръщане на ума към правилно съждение и към правилен начин на мислене, така че вече да няма място за неразумното начало. Бог по Своето човеколюбие е приел това връщане на човека в състояние на духовно равновесие и е направил покаянието най-велико благо за нашата природа - след като сме загубили едемското богоподобие.

Покаянието не бива да се пренебрегва, тъй като, според Писанието *Кой ще се роди чист от нечист? Ни един* (Иов. 14:4).

На кого е по силите да опише величието на Божието човеколюбие и благост към човека, когато Бог го приема - ако той се обръща с покаяние - колкото и голямо да е неговото предателство и престъпление?

И кой може да опише убожеството и помрачението на заблудения човек, когато той отхвърля и потъпква дара, призоваващ отстъпника и предателя в лоното на Любовта и отеческите обятия, избавяйки го от вечното и страшно осъждане?

Наистина, ако Божието човеколюбие не ни беше дало покаянието, нищо тогава не би ни дало и домостроителството на нашия Спасител, тъй като поради действащото в нас тление, ние бихме погубили всичко, прекарвайки през целия си живот в грехове и престъпления.

Нека никой от потомците на общия наш корен - Адам да не пропуска да се ползва в живота си от най-великия дар - покаянието, за да не ридае напразно в бъдещия живот.

Плачът и сълзите в този живот са най-главните и най-полезните оръдия на истинското покаяние, и нека този, който правилно извършва своето покаяние, да не отстъпва от тях.

5. Какво е плач и каква е ползата от него за вярващия?

В Своята Проповед на планината Господ облажава *плачещите*, след *нищите духом*, тоест *смирените*. По всяко време смиреният има непрестанен плач, тъй като усеща във всичко своето нищожество и с болка в сърцето моли *можещия да го спаси* Бог.

Плачът се ражда от чувството за незначителност, за безполезност, нищожество и безсилие на човека. Той е най-верният ходатай пред тези, които могат да спасят и да се застъпят, и преди всичко - пред Бога, нашия единствен Утешител.

Когато човекът е пребивавал в лоното на съвършената Любов и богоосиновеност, плач не е имало. След падението вече той е станал средство за вразумление от човешкото своеволие.

Не мисля, че за покаянието има друго толкова благодетелно средство, което да дава незабавен резултат.

Първото, с което се е сблъскал първосъздаденият човек след изгонването му от рая, са били плачът и скърбите, и всички ние, като потомци на Адам, сме наследили плача. Той е плод на нашето нещастие, него е вкусил Сам нашият Господ, макар и не за Себе Си да е плакал, а да е оплаквал нашата поквара и жалкото състояние, в което сме се оказали.

И така, първите плодове, получени от нас в долината на плача, са били плач и скръб. Не мисля, че на света би се родил такъв човек, който да не вкуси от този плод.

Отровата на нашето наказание ние можем, с покаянието си, прекрасно да превърнем в лекарство за спасение, и тогава ще ни нарекат *блажени*. Разбира се, всеки, който обитава на земята, *скърби и плаче*, но се облажават само имащите вяра и покаяние.

Плачът има свои предпоставки и причини, като чувството ни за вина и греховност, а така също и всичко, което ни показва нашето убожество в сравнение с това, за което сме били създадени. Нашата съвест, а като следствие и сърцето, се уязвяват не толкова от това, че нарушаваме дълга си, но от страха от Божественото правосъдие. Отначало сърцето се свива от скръб, след това се появява състояние на печал, и тогава, ако се добавят молитва и самоукорение - които са необходими в дадената ситуация, ще потекат сълзи, превръщайки първоначалната отрова на себелюбието в спасително лекарство за болестта, и вярващият ще се удостои с похвала от заповедите на блаженствата: *Блажени плачещите, защото те ще се утешат* (Мат. 5:4).

Всяко състояние на печал, което се ражда под действие на покаянието, е полезно, независимо от това, дали е последвано от скръб и сълзи. Опитът на отците обаче ни убеждава, че е невъзможно да няма скърби и

плач този, който усърдно се предава на покаяние, и особено вкусилият Божествената любов и усетилият Отеческия Промисъл.

Както старателното покаяние и страхът Божий заедно с най-точното съблюдаване на устава раждат и поддържат плача, така и рязсеяният, пълен с увеселения живот, заедно с невъздържанието, го убиват, извиквайки в човека духовна сухост и застои. Взимането върху себе си на трудове - това е смисълът на нашия кръст и най-важният елемент, който удържа плача.

По тази причина нашите отци, деятели на покаянието, никога не са пренебрегвали трудовете в живота си. Те често са извършвали такива подвизи, които на нас могат да ни се сторят извънмерни. Но има ли някакви други *тесни и скръбни врати* и път, които отвеждат в живота, освен вече споменатите? Затова и напълно справедливо е казано, че *малцина ги намират*?

6. Какво е вяра?

Вярата е съюз на творението с неговия Създател Бога и средство, което ни свързва със спасителния Му Промисъл.

Чрез вярата Бог се е открил на Своето създание и човекът е узнал предназначението си.

А не чрез вярата ли сме познали и Божественото милосърдие, което ни е привело към възсъздаване на естеството и спасение?

Човешката природа след падението се е лишила от всичките си достойнства и се е подчинила на тлението и смъртта. Без вяра изправянето би било невъзможно. Не ни е оставало никакво друго средство за утешение и лечение, освен вярата в Твореца.

От Него сме се отрekli чрез непослушанието и отново към Него зовем с вяра и привличаме към себе си всемогъщата Божествена благодат, и с вяра живеем, спазвайки Божиите заповеди. Неверието е отрицание на дело, а вярата е изповедание, с което е възможно да се възстанови равновесието и порядъкът.

Според апостол Павел вярата е *жива представа на онова, за което се надяваме, и разкриване на онова, що се не вижда* (Евр. 11:1). Вярата е приемане на това, което в действителност не можем да изследваме и съпоставим. На вяра ние приемаме всички свръхестествени явления, даже Самия Бог, познаваем от нас в Своите енергии. С вяра очакваме и се надяваме да наследим Божествените обещания, които са наша цел и копнеж. На вярата апостол Павел основава всички подвизи и награди на светиите, и на нас, на тези, които сега се подвизаваме, дава надежда и упование.

Следователно вярата за всички нас е средство и начало, което ни свързва с нашето истинско отечество. Справедливо са получили предците ни награда за своята вяра. *Повярва Авраам на Бога и това му се вмени за оправдание* (Рим. 4:3). Следващите места от Писанието *без Мене не можете да вършите нищо* (Иоан. 15:5) и *всичко можем чрез Него* (Фил. 4:13), указват на вярата като на средство за връзка с Бога.

Вярата е два вида. Първо, има вяра в истините, открити от Бога на Църквата, тоест в догматите. Нас тя сега не ни занимава.

И второ, съгласно отците, има още и "съзерцателна вяра". Тя ни е необходима, за да запазим равновесие, докато се намираме в долината на изгнанието.

Удържачата Божия сила се проявява във вид на действие на Божия промисъл, чрез който Бог съхранява и удържа вселената. Тази сила ние призоваваме във всяка нужда и вярваме, че Бог ще ни чуе. За да ни ободри, Той казва: *И всичко, що поискате в молитва с вяра, ще получите*. (Мат. 21:22); *ако можеш да повярваш, всичко е възможно за вярващия* (Марк. 9:23), и *твоята вяра те спаси* (Мат. 9:22). И така, тази вяра безусловно е спасителният пояс в нещастията и нека никога не я пренебрегва. Вярвайки в отеческия Божествен Промисъл, Който казва: *Искайте, и ще ви се даде; търсете, и ще намерите; хлопайте, и ще ви се отвори* (Мат. 7:7), ние Го призоваваме усърдно и се справяме с всички трудности, които ни обкръжават.

7. Каква е връзката между мъжеството и вярата?

Господ, както вече споменахме по-горе, казва, че *за вярващия всичко е възможно*. Тези от нас, на които е нужно мъжество за предстоящата борба, трябва по-дълбоко да се утвърждават във вярата. Тя е източник на мъжество, което я укрепява на свой ред.

Има смисъл подробно да разгледаме какво е мъжество, тъй като то е нашата сила за действие. Вярвайки в бъдещото си възстановяване и безсмъртие, ние освен това трябва със самия си подвиг да изповядаме тази своя вяра.

В трудните житейски моменти, когато страдаме от собственото си безсилие или изпитваме смущения, или сме подложени на нападите на сатаната, който воюва с нас непрестанно, единственото оръжие и помощ, което ни остава, е мъжеството. Като резултат от нашите лични усилия, то ни подтиква към битка и бодърстване.

Ние вярваме, че не сме сами, а с Бога, Който ни е призвал във войнството Си. По собствена воля ние сме взели решение да Му се подчиняваме, считайки подчинението за свое задължение и осъществявайки го на практика. Оръжие на волята и нейна движеща сила са ревността по Бога и мъжеството.

Знаейки това, дяволът се опитва да ги парализира, изваждайки на преден план нашите простъпки и прегрешения. Той изобличава престъпленията на човека и го плаши, като "съдия": "Ето! Ти си престъпник! Отново стана предател! Ти за нищо не си способен! За какво ти е да предприемаш всички тези усилия, щом нищо не можеш да постигнеш?".

С целия този омагьосан кръг дяволското коварство предизвиква, особено у неопитните, упадък на силите и води до бездействие. Поради това подвижникът трябва да бъде много внимателен, за да не попадне в мрежата на сатаната - "обвинител" и да не погуби целия си труд, съгласявайки се с вероломните предложения на дявола.

По силата на това, че подвигът на покаянието е разнообразен и препятствията са многобройни, е напълно естествено подвижникът да пада, тъй като и страстите, и привычките все още живеят в него и напомнят за себе си. В тази ситуация дяволът представя Бога като страшен Съдия, призоваващ престъпилия заповедта към отговор. И в последния, като на отстъпник, в когото вече няма предишното дръзновение, ръцете се отпускат и той губи своето мъжество и ревност по Бога.

Нашите богоносни отци, които добре са се подвизавали и са се увенчали, ни учат на опита, с който са съкрушавали коварството на сатаната и са отбивали неговите нападения. Ние вече не мислим за Бога като за страшен Съдия, какъвто навярно се опитва да ни Го представи врагът, но виждаме в Него своя Отец и отговаряме на лъжеца така: "Махни се от мен, сатана! Аз нямам нужда от съдия! Пред Бога съм съгрешил, и на Бога, Който заради мене стана човек и мен осинови, а теб отхвърли, ще дам отговор. Никога няма да се побоя от моя Отец, няма да се отрека от Него и да Го предам. Моята неопитност и твоето коварство ми слагат препятствия. Но твоето коварство Бог е обезсилил с благодатта Си, а мен ще награди, тъй като за това ме е и предназначил".

С тези думи ние показваме как трябва подвижникът да воюва и да не се предава, дори и да му се случи да падне или да се отклони от пътя.

Краят на покаянието е - по благодат, а не по нашите заслуги - единение с Бог-Отец и обожение, както го описва нашият Господ: *както Ти, Отче, си в Мене, и аз в Тебе, тъй и те да бъдате в нас едно* (Иоан. 17:21) *желая и те да бъдате с Мене там, дето съм аз* (Иоан. 17:24).

Първата (най-ниска) степен на покаянието е, когато каещият се, колкото и да се е предавал на нерадение, пази правата вяра в Бога и не се отрича от християнското изповедание. Това, че той пази и не се отрича

от изповядването на Христа, означава, че пребивава в състояние на покаяние и е сред каещите се. Бог, по Своята благодат пребивава с него, очаквайки неговото пробуждане от тъмата на отчаянието.

Това състояние се счита от Божието милосърдие за изповедание на вярата и по такъв начин Бог, Който изисква обръщането на болните и немощните, ще го издигне, тъй като той до края не е предал покаянието.

Нашето спасение не е сделка, а въпрос на вяра и на изповядване на Този, Който даром спасява ония, които вярват в Него и очакват Неговото неизречено състрадание и човеколюбие.

8. Какво представлява молитвата, каква трябва да бъде тя и какви са плодовете ѝ?

Молитвата е основното средство, което съединява разумните същества с техния Създател Бога. И в новия живот тя ще бъде тяхно основно занимание и задължение.

Молитвата е непосредствена връзка и постоянно средство за общуване на ангелите и хората с Бога.

Молитвата е изход от нашите тленни окови в безкрайното, тя ни извежда извън жалките предели, в които сме ограничени, и ни дава усещане за безграничното и свръхестественото.

Изчезват пространството, мястото, образът и ние усещаме действието на Божествените свойства. Ако пожелаем и да опишем природата и същността на този свръхестествен дар, разбираме, че този труд превъзхожда силите ни. Ще се ограничим само с описание на това, как действат в нас нейните резултати и плодове.

Този Божествен дар за тварните същества е толкова величествен, че и Самият Дародател е прибегвал към молитвата, докато е пребивавал в нашия тленен свят. Апостол Лука съобщава, че Господ *прекара цяла нощ в молитва към Бога* (Лук. 6:12).

Понякога молитвата Му е била под формата на изповед, понякога - като особено пламенно моление или благодарение и прошение към Началника на Световите, Отца. С това Господ е искал да покаже необходимостта и значението на този най-велик дар. *Отче, благодаря Ти, че Ме послуша* (Иоан 11:41), *Отче Светий! опази ги в Твоето име, тях, които си Ми дал... опазих, и никой от тях не погина, освен погибелния син... И не само за тях се моля, но и за ония, които по тяхното слово повярват в Мене* (Иоан. 17:11, 12, 20).

Най-добрият и потресаващ пример е гетсиманската молитва, в която Той на три пъти умолява Отца, след като действително е приел на Себе Си изцелението на целия свят.

Накъдето и да обърнем вниманието си - от момента на създаването на тварите и след това - молитвата присъства навсякъде. По този начин молитвата е връзка и единство на всички твари с Бога и Твореца, и тяхна проекция във вечността.

Молитвата е толкова сродна на разумните същества, че в случаи на необходимост, и особено в моменти на опасност, тя започва от само себе си да привежда в движение членовете им.

Тя е най-съвършеният инструмент, който дава на тварта, и на човека особено, възможност за действително общение с неговия Създател. С нейна помощ човекът може да моли и да получи необходимото, да повлияе за изменение на наказанията, които Божието Правосъдие му налага, да получава преизобилно благословение, да узнава това, което не знае, да указва подкрепа на ближните, като умолява Бога за това, и въобще, чрез молитвата човек може да стане участник на много свойства на нашия Бог и Отец.

Впрочем да се опише резултатът и превъзходството на добродетелта, наречена молитва, над останалите, е невъзможно. Елате тогава всички вие, *отрудени и обременени*, обитаващи това място на общо изгнание,

в лоното на майката на добродетелта - молитвата, и тя ще ви даде повече покой, отколкото сте очаквали или молили.

9. Какво представлява умната молитва, защо се нарича така и как да я придобием?

Молитвата, макар и по своята природа да е една, има, както се вижда от историята, различни образи и видове. На тези добродетели на добродетелите се дават различни названия, които впрочем носят един и същ смисъл, а думата "молитва" е само по-общото название.

В зависимост от целите и поради това - от начина, по който се извършва, тя се нарича моление, молба, възвание, обръщение и даже вопъл - ако към това ни принуждава неотложна необходимост. Молитвата в състояние на сегашното ни изгнание е не само задължителна, но и необходима, в което ни уверява Сам Господ, казвайки: *без Мене не можете да вършите нищо.* (Иоан. 15:5). Възможно е да съдействаме на Господа за нашето собствено спасение, като следваме евангелските слова: *Искайте, и ще ви се даде; търсете, и ще намерите; хлопайте, и ще ви се отвори* (Мат. 7:7). На правилна молитва ни учат светите отци, които сами са били нейни деятели и са се сподобили да придобият нейните дарове и милости. Всяко обръщане и извисяване на ума към Бога, е молитва. Колкото по-спокойно и внимателно се извършва, толкова по-голям плод принася.

Най-разпространеният начин за молитва при християните е песнопението в храмовете по специални служебни книги; друг начин за молитва - насаме или с двама-трима други души - е да се използват молитвите на различни свети отци или псалмите на Давид.

Още един начин - доста разпространен - е напълно уединената молитва с внимание и съсредоточаване, когато молещият се съкрушено изповядва греховете си и с настойчиво моление умолява за снизхождението на Човеколюбеца Господ към него.

Друг начин за молитва е, когато човекът се обръща навътре в себе си, на което са учили и което са практикували сами нашите монашестваци отци. Тоест, за да се удържа ума от падение, трябва да се свали той в сърцето, като едновременно с това се произнася кратката молитва: "Господи, Исусе Христе, помилуй ме".

За това, че спасението без вяра и призоваване на спасителното име на нашия Господ Исус Христос, Божия Син, е невъзможно, пръв ни е казал апостол Павел. С тази кратка молитва ние молим за помощта Божия и се предаваме на Христа. Като Петър изповядваме, че Христос е Син Божий. На тази молитва съприсъства Синът Божий, защото *никой не може да нарече Исуса Господ, освен чрез Духа Светаго* (1 Кор. 12:3).

Но да се молим с тази молитва е изобщо затруднително, защото умът ни е пленен от много лоши привички, които не отстъпват така леко, поради което и се изискват настойчивост и усилие, както призовава апостол Павел: "Постоянно пребивавайте в молитва".

При цялата си настойчивост нашата молитва се натъква на различни препятствия и при това нееднократно. Те възникват или от естествена умора - поради несвикналост, или направо поради делата на дявола. Да им се обръща внимание, не е нужно, защото нашата цел е Христос, нашият Живот.

Когато някой започва настойчиво да зове към пресветото име: "Господи, Исусе Христе, помилуй ме" чувства, че го болят плещите и главата. Това се обяснява със завистта на сатаната, който има за цел да прекъсне нашия опит да се молим. Но ние имаме заповед: *Непрестанно се молете* (1 Сол. 5:17) и знаем, че *Неговите заповеди не са тежки* (1 Иоан. 5:3). Как в действителност можем още да разбираме думите на Господа *без Мене не можете да вършите нищо* (Иоан. 15:5) и *Ме призови в скръбен ден; Аз ще те избая* (Пс. 49:15)?

Нашите опитни отци учат, че понякога трябва да произнасяме всички думи на молитвата, а понякога, особено начинаещите - поради безсилието на ума да удържа по-голям брой думи, - да казват: "Иисусе Сине Божий, помилуй ме". Честата промяна на думите в молитвата и казването ѝ веднъж така и веднъж иначе не е нужно - за да се избегнат лоши привички. Необходимо е да се молим с тази молитва от време на време ту на глас, ту тихо, ту шепнешком, а понякога и мислено - за да може умът по-лесно да се удържи от разсейването и смущенията на външния свят. И двата начина са необходими и полезни.

Силното желание да се придобие тази молитва привлича действието на благодатта, което съдейства в молитвата, умът все по-лесно я удържа, получава благодатно утешение, реално усеща Божията помощ и вече ободрен, продължава.

Вкусил Божественото утешение благодарение на настойчивостта си, умът вече сам удържа молитвата, имайки вътрешно *разположение* към нея. Шепотът вече не е нужен и умът се моли с по-малко труд отпреди, защото по благодат се е избавил от разсейването.

Ако пребъдва в молитва и по-нататък, той се просвещава от Бога, контролира мисълта и отблъсква несмислените прилози, които са неотделима част от ветхия човек. Тогава благодатта му открива Царството Божие, което *вътре в нас е* (Лук. 17:21), както е учил Господ. Такава молитва, ако се практикува, се нарича умна.

Ако настойчиво, непрекъснато и без съжаление човек продължи да упражнява тази молитва, Божествената благодат ще пребивава в ума и в сърцето на такъв подвижник постоянно. Тогава вече няма да са нужни усилия, а молитвата сама ще върви непрекъснато, дори и в съня. И подвижникът никога повече няма да спре да се моли с *неизречени въздишки*, молейки Бога не само за себе си, но и за всички скърбящи и измъчени, и за всички хора въобще. Той без усилия ще стане причастник на всеобщата болка, *ще се радва с ония, които се радват и ще плаче с ония, които плачат*" (Рим. 12:15).

Тази кратка молитва може да се произнася на всяко място, по всяко време и при всякакви обстоятелства, както сред хора, така и насаме. Тя в никакъв случай не е забранена за миряните, както твърдят някои, макар и повече да се практикува от монаси. Всеки, където и да се намира, може мислено да призовава и да се обръща към името Христово. Моля и вас, опитайте сами и много скоро ще вкусите от плодовете на това дело. Името на нашия Господ не е просто дума, името Му е сила, енергия, възкресение и живот.

Този, който по благодат реши да се занимава с това дело, нека не изпада в малодушие, да не се отегчава, да не се съмнява, и наградата му ще бъде велика - и не само на небето, но и тук, на земята, ще получи полза. Невъзможно е Господ, Който *умря за нас, още когато бяхме грешни* (Рим. 5:8), да ни презре, когато ние така настойчиво Го молим, и да не ни дарува това, което ни е обещал. Ако Той не отправя в бездната бесовете, които Го молят, ако е чул и разгневилния Го фараон, който е угнетявал еврейския народ и го е избавил от наказанието, възможно ли е да не чуе нас, които непрестанно Го призоваваме колкото сили имаме? Нека молитвата, като неотменно наше задължение, да бъде винаги с нас, немощните и безсилните, и тогава, съгласно Писанието, ние ще получим *несравнено повече от всичко, що просим, или за каквото помисляме* (Еф. 3:20).

10. Какво е похвална дързост?

Похвалната дързост се среща рядко и само в случаи на изключителна духовна бдителност и себеотречение. Тя се приема от Бога тогава, когато самият човек е великодушен.

Дързостта е потъпкване на срама и настойчиво изискване да се извърши *незаконното*. Да, аз нарушавам закона, но искам да ме послушаш! Такъв е истинският смисъл на това похвално изискване, което могат да предявят само героите на милосърдието и състраданието.

Нашият Господ и Спасител Иисус Христос е *жертва* на нашата дързост и настойчивост, с които ние Го скланяме и заставяме да отмени първоначалната Си присъда. "Да, Господи мой, изповядвам вината,

заблужденията и греховете си - причината, за жалкото положение, в което сега се намирам. Но се разкайвам и припадам, и моля, и умолявам: прости съгрешенията ми, не ми вменявай моето престъпление за вина. Не ме предавай на вразумлението и наказанието, които ми се полагат. Простри милостта Си и ме покрий, за да не падна в изкушение и отново да Те разгневя!"

Ето тази похвална дързост трябва да имаме, подобно на Евангелската вдовица, която, както ни казва Господ, с настойчивите си молби (*додяване* - Лук. 18:5) принудила безразличния към нея съдия да ѝ обърне внимание и да ѝ въздаде по правда.

11. Как човек узнава волята Божия?

С упоритото ѝ търсене и с отричане от собствената воля, защото и Господ се е отрекъл от Себе Си и е оказал абсолютно послушание на Отца.

Бог не е подвластен нито на страсти, нито на грешки, нито пък Го движи някакъв скрит умисъл, защото Той е всемогъщ. Знаейки всичко, преди то да стане, Той безпогрешно открива волята Си - частично, или в пълнота - изхождайки от възникващата необходимост и имайки предвид поддържането на битието и безопасността на творението.

Под влияние на несъвършенството на преходното, подложено на изменение, естество, творенията влизат в противоречие с Божествената воля поради това, че тя често не се съгласува с техните интереси и цели. Като производно на Първопричината, тварите сами по себе си, извън Твореца, не могат да достигнат по-добро, по-съвършено състояние. Този възплетен на дело Промисъл е съвършен по природата си, понеже изхожда от всесъвършения Бог и с други думи се нарича Божия воля.

Поради тлението и изменението, на които сме се подложили, Божията воля, намираща се в сферата на *домостроителството*, е станала подвижна, и може да се променя, но да се отменя е невъзможно, а само да се преобразува - което се и случва - заради нашата немощ, докато не дойдем в състояние на равновесие.

По отношение на разумната ни природа, на Божията воля е угодно *да се спасят всички човеци и да достигнат до познание на истината* (1 Тим. 2:4). Обаче равнодушието или слабостта, или слабоумието на човека заставя Божията воля да променя намеренията си по отношение на нас, което довежда неопитните и незнаещите в неудоволствие и униение. Знаейки, че Божията воля е безгрешна, ние не бива да изпитваме неудоволствие или да роптаем и да отстъпваме, но да признаваме прегрешенията си и с вяра да се подчиняваме на Промисъла.

Ако ни една йота, или една чертица от закона няма да премине (Мат. 5:18) и ако нам *и космите на главата са всички преброени* (Мат. 10:30), какво право имаме да се жалваме от смущенията, които ни се случват в това жалко състояние? Както описва това апостол Павел *Толкова ли сте неразумни? След като наченахте с дух, с плът ли сега свършвате?* (Гал. 3:3). Ние виждаме само дотолкова, доколкото зрението ни позволява, планираме и взимаме всички решения на основата на собствените си съждения и заключения.

Не както Бог. Той, Промисляващият за всички твари, не отменя Своите решения, но изменя начина на действие на отделните съставни части и даже на отделните хора, за да устрой всичко с най-голяма полза за нас.

Познаването на Божията воля зависи в значителна степен от нашите лични усилия при търсенето ѝ, от това, доколко сме се отрекли от своята несъвършена и страстна воля, и доколко следваме Църковния съвет *попитай баща си - и той ще ти обади, старците си - и те ще ти кажат* (Втор. 32:7).

Чистата съвест и решимостта да се спази с най-голяма точност това, което сме обещали на Бога, тъй като нищо не се изплъзва от *Изпитващият сърца и утроби* (вж. Пс. 7:10), ни дават възможност често да узнаваме Божията воля, тъй като и в двата случая ние се приближаваме до милостта Божия. Ако в човека наистина има страх Божий, състрадание, милосърдие, с една дума - всичко, което е приятно на Бога, тогава Той не скрива волята Си от тези, които живеят с любов, защото и Той Сам е Любов.

Добре би било, ако човек избягва да моли Бога да му открие волята Си по груб и чувствен начин, както за съжаление постъпват някои, защото поради гордостта си можем лесно да се съблазним и да повярваме на информацията, която ни дава сатаната.

12. Какви са качествата на благоразумния човек?

Благоразумният човек е свободен от безсмислени чувства, от страстни разположения и движения. Благодарение на това, той властва над разсъдъка си, държи го под контрол, вследствие на което има правилно отношение към всичко. Той е кротък, незлобив в общуването си с ближните, смиреномъдър, състрадателен, милосърден и благодетелен към всички.

Описвайки характера на такъв съвършен човек, ние откриваме, че той е точно отобразение на Първообраза, на нашия Господ, защото само Той е върнал целостта на естеството ни. Това нелъжливо са доказали всички, които са били *Христови*, които *са се облекли в образ небесен* и тяхното *смъртно се е погълнало от живота* (2 Кор. 5:4).

Обаче подчертаваме, че без помощта на Божията благодат *падналият* и *съкрушен* човек не може да върне това, което е загубил.

13. Защо Божията благодат понякога чука на вратата на безразлични и небрежни към нея хора?

Съгласно Своето домостроителство, Бог *иска да се спасят всички човеци* (1 Тим. 2:4) и им дава или повод да се пробудят, или дори ги предпазва от опасност, която произтича от тяхната собствена непредпазливост и зъл нрав.

За нещастие, голям брой хора не се вразумяват от това и за тях наказанието е неизбежно, но повечето получават полза и стават мисионери на Божественото човеколюбие, носейки вестта на тези, които не знаят за него.

Доста често в историята злодеи са се опитвали да извършат престъпления, в това число и на места, посветени на Бога, но някакво чудо им е попречвало, и вместо да извършат зло, те са били привлечени към вярата, променяли са живота си. Това, което не са могли да направят нито здравият разум, нито човешкото отношение към тези хора, се е извършвало по човеколюбивото Божие домостроителство с любов, а не със заплаха.

Понякога се случва така и по молитвите на други хора, изпълнени с добродетели, които умоляват Бога да просвети злодеите, по своя вина намиращи се в заблуждение, да познаят истината. Друг път се случва злодеите да имат на небето свят сродник, който умолява Бога за тях, по словата на Писанието: *Блажен е който има семе в Сион и сродници в Иерусалим* (Ис.31:9 - слав.).

14. Какво е Христова простота?

Трудно е да се говори за тази не проста, а по-скоро богоподобна добродетел, за която могат да ни разкажат само тези, които са я придобили. О, блажена простота, одеяние на безстрастието и самото съвършенство, обител, приятна на Бога!

За нея ни е говорил Господ и нея е търсил в хората, но я е намерил само в младенците, в *децата* - прости и незлобиви. А нас застрашително ни е предупредил, че ако не я придобием в този живот, няма да влезем

в Царството Му. Всички свойства на Любовта, както ги описва апостол Павел, са изпълнени с простота. До падението закваската ѝ е била в човека, затова в него напълно са отсъствали лукавството, користолоубието, пресметливостта, високомерието, уклончивостта и проклетият егоизъм.

Този, който търси простотата и я желае, нека да започне мъжествено и бързо да изкоренява от себе си егоизма и всичко, което съставлява страстта на користолоубието и самодоволството, на тъмното коварство и подобните на него страсти. Този подвиг трябва да се основава на твърдата вяра в Бога и Той на Свой ред ще се погрижи за нас и ще ни окаже подкрепа, а така също и ще ни дари сили да победим лицемерието, притворството, престореността - всички пагубни страсти, които ежедневно ни застрашават.

15. Какво е смирение?

Отговорът на този въпрос превъзхожда човешките предели и критерии за разбиране. Това не е просто добродетел, която би се намирала в сферата на човешките понятия, а нещо свръхестествено, което може да бъде описано само от този, който е просветен от сиянието на Божията благодат.

Смирението е образ и подобие на Божествените свойства и справедливо е било наречено от достигналите обожение "ооблекло и одежда на Божеството". Смирението е основа на *неподвижността* в страстите, печат на съвършенството, състояние на неизменност на човека и много други, свойствени на Божеството всесъвършенства. Смирението благоухае редом с всичко, в което се проявява Божието величие, затова и справедливо е казано, че *Бог на смирени дава благодат* (Иак. 4:6). Но с идването на проклятието на егоизма и проказата на високоумието - болестите на сатаната, погибелни за него самия - човешкото естество е било поразено. Следователно не напразно Бог *на гордите се противи*, и там, където Той, Обхващащият вселената, противодейства, кой ще устои?

Смирението е присъщо и съпътства всички свойства на Вседържителя Бога, чрез него се запечатва законът и причината на неизменността и пълнотата на Божествената воля и всепасаващия Промисъл. За доказателство за пълнотата на това Божие свойство служат собствените Му слова, че Бог е "кротък и смирен по сърце". Но ако Сам Бог признава, че е *смирен по сърце*, не означава ли тогава това, че смирението може да бъде свойство на всяка разумна личност, и следователно не е чуждо и на нашето естество, и е същност и състояние на живот?

Някой може смирено да помисли, че ако извращението е погубило и унищожило чудната и пресветла ангелска красота и достойнство, не значи ли това, че то е не просто някаква външна форма и приспособление, а свойство и същност на човека?

Ето как се решава въпросът за това - защо човекът е отстъпил от Бога и е паднал. Коренът и началото на всяко падение или съгрешение е отсъствието на смиреномъдрие. Последниците от отказването от смиреномъдрието, което е вместилище на Бога и на Неговата воля, са користолоубието, своенравието, самодоволството, независимостта, непослушанието, анархията и други подобни проявления на егоцентризма.

Ако ни е открито, че Бог по природа е смирен, тогава вече няма място за въпроси, защо смирението е необходимо за изцелението и привеждането в равновесие на покварения свят.

Тези, които усещат безсилието си и преживяват неуспехи, бих посъветвал, колкото може по-скоро, да прибегнат до смиреномъдрието - както в мислите, така и в постъпките, и тогава ще си върнем всичко, което сме загубили, и няма да блуждаем в морето на абстрактните и сатанински учения, раждащи смърт.

Милиони подвизаващи се с кървав и безкръвен подвиг - както ни е известно от историята на Църквата, са постъпвали със смирение във всичко, подражавайки на нашия Сладчайши Спасител.

Тези, които искат да се върнат в Небесния град, Творец и Създател на който е Бог, нека да заключат в обятията си блаженото смиреномъдрие и то ще ги преобрази и ще ги яви наследници на вечността.

16. Как може да се достигне смирението?

Известно е, че по законите на природата и въобще, като правило, децата приличат на родителите си. Така и ние, християните, вземайки това име от корена - нашия Отец, трябва да придобием Неговия характер. Той Сам е казал, че е *кротък и смирен по сърце* (Мат. 11:29) и следователно този, който се отрича от това Негово свойство, не бива да се нарича и християнин - с което, мисля, никой от вярващите няма да се съгласи. Ето точно това ни задължава да бъдем смирени!

В Кръщението ние сме дали обещание за абсолютно послушание пред Божията воля, но не сме го изпълнили - и поради това сме постоянни престъпници и нарушители.

Колко пъти сме взимали решение да се покаем и да се отречем от себе си, да предприемем този малък труд, но така и не сме направили това, а напротив, под влияние на развратения свят, прибавяме грях след грях?

От друга страна, колко пъти сме виждали хора с чист, християнски живот, които са ни били за изобличение и са ни подтиквали към изправяне, а ние така и сме оставали бездейни?

Всичко това, включително и съвестта, която не престава да ни изобличава, не ни ли убеждава, че постоянно престъпваме заповедите, и следователно - в това, колко сме убоги, жалки и подли? Ако обърнем неголямо внимание на това как живеем, ще разберем, че сме подли предатели и отстъпници.

17. Какво представлява кротостта и каква е тази ”земя“, която ще наследят ”кротките“?

Кротостта като човешко качество е плод на действието на Светия Дух. Нейният корен и източник е смирението, което също е признак на Бога, защото *смиреният по сърце* Бог е едновременно и кротък, при това Неговата кротост се проявява повече от смирението.

Смирението е дървото, а клоните му - кротостта. Не се е чуло смиреният някога да е бил гневлив, а гневливият - смирен.

Ако погледнем всепасаващия Божий Промисъл по отношение на тварите, и особено на човека, ще се убедим, че Бог се отнася към нас с безгранична кротост, която Му е присъща като на истински Отец.

Нима кротостта на Бога и Неговото велико смирение не се показват, когато Той продължава отечески да се грижи и да промишлява за нас, независимо че нарушаваме заповедите, предизвикваме Го и Го гневим?

По силата на природата си, кротостта съставя основата на личността. Справедливо се казва, че Бог “е научил кротките на Своите пътища” и *блажени кротките, защото те ще наследят земята* (Мат. 5:5).

Интересно, каква е тази земя, която Творецът обещава на кротките като дар? Тази земя е мястото на Божествените обещания, на което те ще се изпълнят, и заради това се нарича *обетована земя*. Господ е приготвил всички тези обещания и дарове от сътворението на света, а ние сме ги принесли в жертва на собствената си глупост, избирайки непослушанието и независимостта от Бога.

Ако Бог и Отец по Своето човеколюбие не ни беше върнал към живота, ние така и щяхме да пребъдваме в погибелта!

Ние знаем, че Бог е любов и че *който пребъдва в любовта, пребъдва в Бога* (1 Иоан. 4:16). Как може да пребъдва в любовта този, в когото отсъства кротостта и пребивава противоположното на нея - гняв, ненавист и черна злоба?

Ако в човека няма кротост, тогава вместо нея в него се възцарява безпорядък, неувереност и всичко, което съставя хаоса на покварата. Техният край е смърт и ад, от който ни опази Всеблаг Владико, по неизреченото Си човеколюбие!

18. Що е милосърдие и в какво се състои то?

Как да опишем този съсъд на любовта, този инструмент и това средство, с които Творецът се отнася към Своите създания? Как да опишем тази добродетел, която се е нарекла дъщеря на Бога и разпоредителница с безчислените съкровища?

Когато преподобният Иоан Милостиви бил млад, той решил, че през целия си живот ще оказва състрадание на ближния и ще проявява милост. Тогава, приемайки облик на прекрасна принцеса, тази добродетел (тоест милосърдието), му се явила и му казала: "Аз съм първородната Божия дъщеря, и този, който ме предпочете и възлюби, него ще заведе при моя Отец!". Ето, това е милосърдието, и който възжелае истински да общува и да живее с Бога, нека се потруди да го придобие и даже да живее чрез него през целия си живот.

Не то ли, Божието милосърдие, е било причината, която е подбудила Бога да даде живот на създанието, да го направи причастник на Божествените съкровища на Своята съвършена Любов? Какъв още друг смисъл могат да имат словата на Свещеното Писание, които се отнасят към неописуемия и благ Бог, *Който и собствения Си Син не пощади, а Го отдаде за всички ни* (Рим. 8:32)? Чий ум, чия мисъл и чий език може да опише или да изрази това дело на Божествено милосърдие? Такова голямо значение придава Бог на милосърдието, че дори е казано: *милостта бива похвалявана на съда* (Иак. 2:13).

Ето едно спасително и печелившо средство! Ето едно превъзходно и полезно мерило! Ето нещо, което всеки може много просто и винаги с лекота да изпълни по всяко време, на всяко място и при всякакви обстоятелства! Не би ни стигнало нито място, нито време, нито способности, ако бихме поискали да опишем колко пъти в историята не само ние, като разумни същества, но и неразумните творения са изпитвали на себе си действието на тази блажена добродетел - *праведният се грижи и за живота на добитъка си*. (Притч. 12:10).

Ти, блажена дъщеря на Небесния Цар, подтикнала и своя Отец да се разпъне за тези, които са се отрекли от Него, съжали се над нас, ела при нас, жестокосърдечните, и ни дай от *своето*, за да се уподобим, доколкото е възможно, на тебе - защото не желаш смъртта ни!

Както вече споменахме по-горе, милосърдието е действена и практическа любов, и следователно невинаги се проявява еднакво. Едно от свойствата на любовта, както го описва апостол Павел, е че тя *не дри своето*, тоест е безкористна, затова и този, който оказва любов чрез милосърдие, трябва да бъде безкористен. Такава любов *не безчинствува, не се сърди, зло не мисли* (1 Кор. 13:5), но всичко покрива, всичко претърпява, на всички прощава, всичко понася, както и Сам нейният Бог-Отец.

Ако ние, следвайки всичко това при съответното разположение оказваме милост, по-лесно ще достигнем целта на предназначението си. И ако винаги удържаме в себе си образа на състрадателното милосърдие, ще успее ли да ни увлече беззаконие, мъст или желание, духовно или материално, да експлоатираме ближния - тъй като само милосърдието ни убеждава да бъдем готови *да полагаме душите си за братята* (1 Иоан. 3:16).

Милосърдието не се ограничава нито от мястото, нито от времето - но човекът, движен от дълга на любовта, носи утешение винаги, когато най-много се нуждаем от него. Изобщо човекът е едновременно духовно

и материално същество, и поради това милостта, която му се оказва, също може да бъде различна, в зависимост от необходимостта - но по възможност е нужно да благотворим на всички.

Обществото в по-голямата си част гледа на милосърдието като на оказване на материална помощ, тоест на удовлетворяване на материалните потребности на нуждаещите се. Но освен това има още и духовни и етични потребности, които изискват подкрепа. Духовното утешение има голямо значение, когато го оказват компетентни в това хора, защото опасността, на която се подлага човек, засяга душата му, и в противен случай вредата ще бъде голяма.

Няма да описваме в подробности този вид блажено милосърдие, тъй като то е известно на всички. Ще помолим само тези, за които то директно се отнася, да отделят на това свое служение колкото е възможно повече сили, за да предотвратят твърде неприятните обстоятелства, в които попадат хората, което не е рядкост, особено в наше време.

Нима ние не оказваме милосърдие, като предотвратяваме опасността, която грози някого, който не подозира за нея, и объркан мисли, че има сериозни причини за самоубийство? Но то ще му струва не само настоящия, но и вечния живот, към който всички трябва да се стремим?

Ако и целият свят не струва колкото една душа, каква ще бъде похвалата за този, който, жертвайки себе си, спасява жертвата на това заблуждение?

В живота на нашия велик светия - свети Николай - намираме пример, който има отношение към разглежданата тема. Обеднял някога един състоятелен човек, баща на три дъщери и изпаднал в отчаяно положение. Намислил да даде дъщерите си за блудници и така да печели средства за съществуване. Но светителят предотвратил осъществяването на този замисъл, тайно дарявайки всяка девойка по реда ѝ със зестра за сватба и с това не допуснал погибелта им. Какво друго дело би могло да бъде по-голямо и по-ценно от тази оказана им милост?

За предпочитане е спасението на душата, не на тялото. Телесните потребности са очевидни, поради това и мнозина ги виждат и все някой ще побърза на помощ. Духовните рани и духовните вреди обаче много хора не виждат, неведоми са за тях.

В историята на нашата Църква благочестивите пастири, духовните отци, великите аскети и строгите пазители на безмълвието и подвига, откликвайки на зова за милосърдие, не само са оставяли безмълвието си и правилата на живота, но жертвайки себе си, с неимоверни усилия са изтръгвали душите от зъбите на опасностите. Много пъти те са заставали на мястото на тези, които са били обречени на пожизнено робство, за да ги спасят от гибелта, която ги грози.

19. Какво значение има нестроението в духовния живот?

Нестроенията са опасен и коварен съсед, особено за този, който не се е утвърдил във вярата или отскоро е започнал да се подвизава. Те приличат на непостоянните атмосферни условия и не бива да се боим, че могат да променят хода на духовния ни живот. Ето например моряците. Те не прекъсват плаването дори когато има ураган, но пускат котва в най-близкото пристанище, изчакват бурята да премине и продължават пътя.

Такова е нашето пожизнено наказание, наложено ни след падението. Човекът, ставайки жертва на дяволското внушение, се е подложил на изменения и сега никога не бива твърд нито в отношенията си, нито в чувствата, нито в мненията си. На характера му оказват въздействие думи, мисли, предмети, други хора, начинът на хранене, климатът и въобще всичко, което се случва с него. Добавете към това и бесовското коварство, от което нашите усещания са така непостоянни.

Целият този лабиринт от препятствия и нестроения угася ревността и отслабва нашето желание за подвиг. За да се противостои на това, трябва просто да се презре нестроението, да се придобие топла вяра в Божия

Промисъл, ревност по Бога, и да се молят за съвет по-опитните. Дяволът, знаейки, че силата, която ни движи, е ревността по Бога и усърдието, се обръща против нея, като ни обезоръжава и ни хвърля в униние.

Случват се нестроения, за които сме виновни сами - те идват всеки път, когато нарушаваме заповедите и се лишаваме от Божията благодат. В този случай може да ни помогне покаянието със смирение. И въобще, за да не прекрати подвижникът своя подвиг и да не отслабне ревността му, му е нужно мъжество и съсредоточеност, а не страх.

По-подробно разяснение по тази тема можете да намерите в книгите “Атонски поучения” и “Аскетата - майка на освещението”.

20. Защо светиите, Божиите приятели, биват гонени и се радват в гоненията?

Те са отражение на Първообраза, техния Владика, Който им казва: *В света скърби ще имате (Иоан. 16:33) и ще бъдете мразени от всички заради Моето име (Мат. 10:22), и ако Мене гониха, и вас ще гонят (Иоан. 15:20), и отново - вие сте, които устояхте с Мене в Моите напасти (Лук. 22:28).* В първосвещеническата Си молитва Господ казва: *Отче, Аз им предадох Твоето слово и светът ги намрази (Иоан. 17:14).*

От всичко казано става ясно, че *пътят, който води в живота, е стеснен, тесни са и вратата и малцина ги намират* (вж. Мат. 7:14).

Боголюбците не само не се отклоняват от оскърбленията, но и се радват, тъй като са облажавани за своя подвиг като герои и наследници на Царството на своя Отец. *Блажени сте вие, кога ви похулят и изгонят, и кажат против вас лъжовно каква да е лоша дума заради Мене (Мат. 5:11).*

По същество всички търпят гонения и безчестия, но при това не се радват, а по-скоро се мъчат, плачат и ридаят. Радостта и утешенията в скърбите и при безчестията възникват не от изкушенията или от изпитанията като такива, а от действието на Божията благодат, която утешава *отрудените и обременените*, задето следват Божията воля. *Радвайте се и се веселете, защото голяма е наградата ви на небесата (Мат. 5:12).*

Послеслов

Атон... Произнасяйки тази дума неволно ти се иска да направиш пауза, за да почувстваш поне за миг какво стои зад нея. Струва ти се, че това е затворено сандъче със скъпоценности и не на всекиго е дадено да го познае.

Само след като посетиш тази свята земя, започваш да чувстваш и да осъзнаваш какво представлява тя. И ако си бил там само веднъж, ти се иска да се върнеш отново поне за ден или за седмица, за месец или за година, а може би и завинаги...

Разбира се, Атон не е приказка или райски кът. Това е място на всекидневен труд - физически и духовен; място на непрестанен вътрешен подвиг на монасите, място на сълзи и молитви за целия свят, за нас, грешните.

Но всички, които по Божия милост се окажат на Атон, отначало обилно всмукват изобилващата тук благодат. И никакви грапавини или въпроси от историята на Света Гора не могат да затъмнят това първо впечатление.

Ето как Павел Троицки описва в книгата си "Русские на Афоне" едно подобно състояние: "Корабът доплува до пристана и след минута кракът на поклонника стъпва на атонска земя. Трудно е да си представиш, че преди някакви си 40 минути си бил в курортното градче, където продължава непрекъснатата служба на човешката плът, едно своеобразно "бдение" без начало и без край, където на една туристическа душа се падат по няколко маси в ресторантите и по няколко стаи в хотелите. А сега си представете, че същият поклонник, отдъхнал за малко в архондарика ¹, опитал трисъставното традиционно атонско угощение от ракийка, студена вода и локум, се докосва до велики светини - до частица от Животворящия Кръст Господен, до чудотворни свети икони, до благоуханни мощи на светиите. Представете си такъв поклонник. Главата му се замайва, струва му се, че е попаднал в друг свят - на небето... Представете си тихия, уединен манастир, тишината на храма, където няма нито енорияши, поставящи свещички, нито почистващите храма служителки, нито дори свещенослужители, само ние, отец-дяконът и благоухаещите мощи на светиите, до които се докосваме без никакви прегради от стъкло или затворени ковчези. ...Каквото и човек да си, дори и най-грешният, ако си стоплян от вярата, ти ще почувстваш, че те е обзела неведома сила, и че животът ти е навлязъл в някакъв нов период от време" ².

Но нека да оставим за миг нахлулите впечатления и да си спомним, макар и накратко дохристиянската история на бъдещата Света Гора.

Атон е най-източното разклонение на Халкидическия полуостров, което се мие от водите на Егейско море. Той е дълъг 60 км, широк 8 - 12 км и заема площ от 360 кв. км. Северният ръкав на полуострова, се свързва със сушата чрез провлак с незначителна височина, която постепенно нараства, за да завърши с връх висок 2033 метра ³. Това е планината Атон, която дава името на целия полуостров.

За названието и историята на полуострова има много митове и предания. Атон е дума с догръцки произход, съгласно древния мит - име на един от тракийските гиганти. По време на борбите с боговете Атон хвърлил от Тракия огромна скала по Посейдон, но не улучил и каменният къс паднал на мястото, където сега се намира планината Атон. Друга версия на този мит разказва, че Посейдон, след като победил възстаналия гигант на име Атон, го погребал под висока скала. И накрая, според още една версия, Атон се наричал синът на Посейдон.

Първите жители на Атон били тракийци и пелагиот остров Лимнос, а по-късно - преселници от Халкидики.

Запазените руини свидетелстват, че на територията на полуострова някога е имало градове, сред които се споменават Сани, Уранополи, Фисон, Клеонес, Акрофон (Аполония,) Харадрия, Олофикс и Дион.

¹Стая за гости.

²Троицкий П., "Русские на Афоне. Середина XIX - начало XX века", М., 2001.

³Тук, за съжаление, отново има липсващи части от текста на ксерокопието.

Всички тези древни градове се появявали, развивали и умирали, а на самата атонска земя тепърва ѝ предстояло да намери нов живот след пришествието в света на нашия Господ и Спасител Иисус Христос. Получило се така, че Самата Пречиста Негова Майка избрала тази земя за Свой жребий навеки.

Според преданието, когато апостолите решавали с жребий кой къде да проповядва Евангелието, света Богородица помолила на Нея също да ѝ разрешат да вземе участие, за да не остане отделена от проповедта. По жребий на Нея ѝ се паднала иверийската земя в Мала Азия. Когато Пресвета Богородица се готвела да се отправи за Иверия, се явил архангел Гавриил с думите: “Иисус Христос, Който се роди от Тебе, Ти повелява да не оставяш иудейската земя и Иерусалим. Мястото, което Ти е предназначено, не е Иверия, а полуостров Македония - Атон...”

Веднага щом Владичицата на света стъпила на Атон, от всички идоли, намиращи се на полуострова, се чул стон. Той като вик призовал: “Мъже, потомци на Аполон, отидете в залива на Климент, за да посрещнете Майката на Великия Бог - Мария”. Местните жители с голяма почит посрещнали Богородица, Иоан Богослов и другите с тях.

Пресветата Дева, като видяла мястото, което ѝ се паднало, произнесла следните слова: “Сине Мой и Бог Мой, благослови това място и Мой жребий, излей милост на него и го пази невредимо до края на този век”.

След това, благославяйки народа, казала: “Божията благодат да пребъде на това място и над пребиваващите тук с вяра и благоговение, и спазващи заповедите на Моя Син и Бог. Необходимите за живота им на земята блага те ще получават в изобилие с малко труд, ще им се приготви живот небесен и няма да оскъдне милостта на Моя Син от това място до края на този век. Аз пък ще бъда застъпница за това място и Ходатайка за него пред Бога”⁴.

Макар точната дата на разпространение на монашеството на Атон да не е известна, се смята, че първите отшелници са се заселили тук още много преди VII век, откогато датират първите упоменавания в летописните източници за идването на Света Гора на аскети от изток и Египет, преследвани от араби.

Атон е официално провъзгласен за място на монашество през 885 г. със Златната Була на император Василий I.

За основател на общежитийното монашество на Атон се смята свети Атанасий от Трапезунд, който с помощта на император Никифор Фока (963-969 г.) основал манастира Великата Лавра (962-963 г.) - първия манастир, появил се на Атон.

След няколко години, през 972 г., бил издаден първият Устав, който уточнявал реда и управлението на делата на Света Гора и който, понеже бил написан върху козя кожа (гр. - τράγος), се наричал Трагос. Документът бил подписан от император Иоан Цимисхи. По този устав Атон бил признат за независима монашеска държава.

До 1313 г. Атон не е имал висше църковно ръководство (епископ) и се е подчинявал само административно на византийския император. В това изключение от каноните не е имало нищо нередно, защото Света Гора е “дял” на Божията Майка и Сама Владичицата на света е била и е Игумения тук.

През 1313 г. обаче император Андроник Старши издава хрисовул, според който Атон започва да се подчинява на Вселенския Патриарх, но при това все пак се съхранява властта на Прота - уважавания от всички Старец, избран от всички манастири за една година.

По-късно, през XVII в., властта на Прота била прекратена и местното управление на Атон започнало да се осъществява от Кинотиса - събрание от Старци, избирани от двадесетте манастира. От това време датират също броят и йерархията на манастирите на Света Гора.

В йерархичен порядък манастирите се разполагат по следния начин:

1. Великата Лавра

⁴Вж. Светая Гора Афон. Обитель Богоматери. Рекос, Салоники.

2. Ватопед
3. Иверон
4. Хилендар
5. Дионисиу
6. Кутлумуш
7. Пантократор
8. Ксиропотам
9. Зограф
10. Дохиар
11. Каракал
12. Филотей
13. Симонопетра
14. Свети Павел
15. Ставроникита
16. Ксенофонт
17. Григориат
18. Есфигмен
19. Свети Пантелеймон
20. Констанонит

Мястото в йерархичния ред на Атон се определя не от богатството или от размера на манастира, а от влиятелността и от времето на основаването му.

От 1924 г. статутът на Атон определя Света Гора като самоуправяема част от гръцката държава, действаща под духовното ведомство на Вселенския Патриарх и управлявана от двадесетте суверенни манастира, намиращи се под наблюдение на държавните власти.

За столица на Атон се смята неголямо селище в центъра на полуострова, което се нарича Карея (Кариеїс). Тук са разположени подвория и келии на всички манастири, с изключение на манастира “Кутлумуш”, който се намира в непосредствена близост.

Светинята на Карея е древният Протатски храм “Успение на Божията Майка”, където се пази Нейната икона “Достойно ест”. В Карея се намира сградата на Кинотиса и седалището на губернатора - представител на държавната власт на Света Гора.

“Кинотисът е свещената община, която се състои от представители на двадесетте манастира на Атон. Те се избират ежегодно от братството на всеки манастир. Кинотисът и избраният от него Съвет - Епистасия - съставляват Протата - върховния управителен орган на Атон. В Епистасията се избира по един представител от поредните пет манастира.

Първият от четиримата епистати - Протоепистатът - може да бъде избран само от петте главни манастира - Великата Лавра, Ватопед, Иверон, Дионисиу и сръбския Хилендар”⁵.

Макар че за суверенни се считат само двадесетте манастира, чийто брой не може да бъде увеличен, на Атон съществува голямо множество от малки общежитийни монашески образования, които се явяват съставни части на манастирите, на чиито земи се намират. Това са катизми, келии, каливи (колиби), скитове и исихастирии.

Катизма е неголяма колиба близо до манастира, където живее един монах, който купува хранителните продукти от манастира си срещу малка заплаща. Монасите, живеещи в катизми, се отличават с висока духовност.

Келията е просторно монашеско жилище с храм, предоставяно от манастира срещу малко заплащане на група от трима монаси.

Каливата (малка къщичка) е жилище по-малко по големина от келията, с вътрешен храм и без земен участък. Дава се от манастира на един човек или на група от двама-трима на още по-ниска цена от келията.

Скитовите представляват организирани общини, които се състоят от каливи или келии, които с времето се устройват като отделни манастири, но се намират в пълно подчинение на манастира, на чиято канонична територия се намират.

Исихастириите са отшелнически пещери, разположени в уединени места, предимно в югозападната част на полуострова.

Понастоящем седемнадесет от двадесетте манастира са гръцки, един е руски (св. Пантелеймон), един - сръбски (Хилендар) и един - български (Зограф). Почти до края на XX век руски са били Андреевският и Илинският скит, които по размери и брой на живеещите са превъзхождали всеки манастир.

“По данни от 1902 г. на Атон е имало 31 руски келии и 183 руски каливи; общо 3615 руски монаси и по-малко гръцки - 3207. В Кромица живеели 250 души, в скита Нова Тиваида - 150 души, на Каруля се спасявали около 40 руснаци”⁶.

В XX век по понятни причини руското монашество на Света Гора се съкращава значително, но макар и в малък състав, то явява в света такива забележителни подвижници като преподобни Силуан, стареца Тихон и много други.

“Към 1956 г. в 20-те манастира, в скитовите и келиите на Атон са живеели 1491 монаси, което е пет пъти по-малко отколкото през 1903 г. От тях 1290 са гръци, 62 - руснаци (почти 57 пъти по-малко, отколкото през 1903 г.), 17 - българи, 28 - сърби, 94 - румънци.

През 1959 г. руският манастир стигнал до пълен упадък. В него останали всичко 50 човека, най-младият от които бил на 54 години, а болшинството от монасите били 70-80 годишни старци”⁷.

Едва от 1976 г., когато останали 13 руски заселници, благодарение на неимоверните усилия на руското свещеноначалие, на Атон започнали да допускат отделни монаси. Положението се облекчило донякъде през 90-те години; така през 2002 г. братята в свети Пантелеймоновия манастир наброявали 50 човека. Руснаци заселили скита Нова Тиваида, скитаКсилургу, възстановили няколко келии.

* * *

⁵Протопрезвитер Емануил К. Схиниотакис, игумен Венедикт. Гърция, СПб., 2003.

⁶Троицкий П., “Русские на Афоне. Середина XIX - начало XX века”, М., 2001.

⁷Протопрезвитер Емануил К. Схиниотакис, игумен Венедикт. Гърция, СПб., 2003 г.

Във връзка със силния натиск от страна на Евросъюза, стремящ се да склони Света Гора да отмени хилядолетната забрана Атон да бъде посещаван от жени, е уместно да припомним историята на възникването на тази забрана.

“Според атонските предания в началото жените са имали имали достъп до Света Гора, но той е бил забранен при следния случай. Плакидия, дъщерята на гръцкия император Теодосий, връщайки се от Рим във Византия, пътя пожелала да види Света Гора, и особено Ватопедския манастир, построен с даренията на нейния баща, Теодосий Велики. Тя пристигнала направо на Ватопедския пристан; била тържествено посрещната и въведена в манастира с подобаващи почтителност и церемониалност. В умилително благоговение тя се приближила към храма и снемайки от себе си царското величие, така се смирила, че не искала да влезе в църквата през главната врата, а минала през страничната, северната; вече искала да влезе от притвора в основния храм, когато изведнъж я поразил гласът на Пресвета Богородица, излизащ от Нейната икона, изписана в стенната ниша.

- Защо си тук - казал строгият глас, - тук са монаси, а ти си жена; защо даваш повод на врага да воюва с тях чрез престъпни помисли? Нито крачка напред! Отдалечи се, ако искаш добро за себе си!

Поразена от страх, царската дъщеря мълчаливо се оттеглила от обителта и от Света Гора, и в памет на това събитие издигнала храм на името на свети великомъченик Димитър (това станало в 382 г.) - в съседство с иконата, от която се чул гласът на Богородица. Светите атонски отци законоположили, че от този момент нито една жена няма да проникне в тайните на атонското подвижничество - което се изпълнява свято и досега”⁸.

Бог поругаван не бива, няма да позволи да поругаят и Неговата Майка, поради това са напразни опитите на новоизпечените безбожници да нарушат тази осветена от Нея, Игуменията на Света Гора, многовековна забрана.

Тук, на Атон всичко е чудесно и всичко произтича като че ли в друго измерение на времето. Само това е нужно да съумееш да видиш и да почувстваш. Всичко тук прави и за всичко се грижи Тя, Пречистата Богородица - Панагия⁹, както Я наричат гърците, и това всеки може да усети върху себе си. Монасите казват - каквото и да намислиш тук, все едно ще се случи иначе, но по-разумно и с промисъл за тебе. Не е ли това проявление на Нейното всеприсъствие тук, докосване на всепокриващите Ё ръце?

На Атон някак преставаш да мислиш за това, че всички манастири са православни, защото православието тук е толкова органично и непоклатимо, че всяка мисъл за друга възможност се прекъсва.

Така в манастира “Ксиропотам” “разрушените манастирски стени по-ясно от всичко посочват непоклатимостта на Православието. Според преданието, когато на Атон започнали да насаждат латинската ерес, почти всички манастири отказали да служат заедно с еретиците. Пострадали отците в Иверската, Ватопедската, Зографската обител в Карея.

Но ксиропотамските отци се съгласили и посрещнали латинците с клонки в ръце и с приветствия на уста: “Да бъде мирът Христов с нас!”. След това започнали обща служба и при произнасянето на думите: “За нашия архиепископ, който е в Рим и за благочестивия цар...” - станало земетресение и стените на манастира паднали, подобно на йерихонските.

Освен това до този злочест ден много години на манастирския празник на Четиридесетте севастийски мъченици тук пораствали четиридесет чудесни гъби, които давали изцеление на всеки, който ги вкуси, независимо от каква болест страдал.

Това чудо престанало след ксиропотамската уния. Рухналите стени на манастира не се съхранили, но се съхранил манастирът, тих и строг”¹⁰.

⁸Письма Святогорца, М. 1885.

⁹Гр. Всесвятата.

¹⁰Троицкий П., “Русские на Афоне. Середина XIX - начало XX века”, М., 2001.

Тук, на Атон, всичко си е свое, недокоснато от суетата на този свят. Даже времето е свое, особено, византийско - плюс четири часа към гръцкото време и съответно три часа към московското.

И камбаните на Атон са особени. Обичайните, добре познатите на нас, звънят най-често на празници и в неделните дни. А в делничните дни се разнася аскетичният звук на желязно клепало, напомнящо голяма подкова.

А за служба монасите биват призовавани от *талант* - дървено клепало, което напомня за таланта, който Господ вложил в душата на всеки човек, и на който е дошло време да се прояви.

Да замине от Атон е тежко и за монах, и за мирянин. Монахът си позволява да се отлъчи от Света Гора само по крайна необходимост или по послушание и единствено с благословение на игумена. И навярно няма такъв поклонник, който да не би искал да попадне тук поне още веднъж, и рядко някой поклонник не мечтае един ден да остане тук завинаги...

р. Б. М.